

JURIIDILINE AJAKIRI

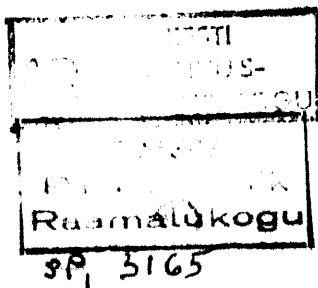

Spetsiaalne fond

ÕIGUS

VIIETEISTKÜMNES AASTAKAIK

1934. a.

TOIMETUS:

R. Rägo (peatoimetaja), E. Ein, K. Grau, T. Grünthal,
A.-T. Kliimann, H. Kristal, E. Maddison, A. Palvadre,
K. Parts, J. Uluots, A. Mägi (toimetuse sekretär).

Väljaandja: Tartu Õigusteadlaste Selts.

Märkmeid Konkursiseaduse eelnõu puhul.

I. Tjutrumov.

Mitte kavatsedes käsitleda konkursiseaduse eelnõu üksikasju, piirdun märkmetega selle eelnõu üldpõhimõtete suhtes. Esijoones peab tähelepanu juhtima asjaolule, et eelnõu, lubades kahesugust, s. o. kaubanduslikku ja mittekaubanduslikku maksujõuetust, asub üldiselt kehtiva õiguse pinnale. Sealjuures kaubanduslik konkursiprotsess ei erine oluliselt mittekaubanduslikust: mõningate formaalse ja materiaalse loomusega normidega seoses olevate iseloomustavate joonte kõrval erineb kaubanduslik protsess mittekaubanduslikust peamiselt maksujõuetuse tunnustes.

Ex-Vene seadusandluses, vastandina teistele seadusandlustele, avaldub erinevuse keskus ka maksujõuetuse asja menetluses. Seadusandluses läbiviidud kaubandusliku ja mittekaubandusliku maksujõuetuse tunnuste eraldamine ei takista iseenesest veel mõlema maksujõuetusliigi suhtes ühise konkursimenetluse tunnustamist seadusega. Kahesugune eri menetluskord oli varemini seletatav konkursiasjade allumusega kahesuguseile erinevaile kohtuile: kaubanduslikule ja ringkonnakohtule. Seega on seletatav ka, et maksujõuetuse asjade menetluse muutmise projekti koostajad, eitades kaubandusliku ja mittekaubandusliku maksujõuetuse erinevust, panid ette säärane vahetegu täiesti kaotada ja seda mitte üksnes konkursimenetluse, vaid ka maksujõuetuse avamise tunnuste suhtes, pidades maksujõuetuse mõlema liigi ainsaks tunnuseks maksmiste lõpetamist¹.

¹ Vt. Henkin, K predstojaštšei reforme konkursnago zakonodatelstva — „Juriditšeskii Vestnik“, 1913, 1. r., lk. 185 jj.; Trainin, Nesosotojatelnost i bankrotstvo — „Pravo“, 1912, nr. nr. 44—46.

Eelnõul puudub peaaegu igasugune iseseisvus. Ta on koostatud peamiselt välismaa seadustikest laenatud osadest. Sealjuures on paljud artiklid üle võetud muutmatult ja laenatud peamiselt Austria, Saksa ja Itaalia vastavaist seadustikest. Nii on näit. Austria seadustiku 200 artiklist laenatud ligikaudu 100, kusjuures paljud neist väärivad tähelepanu oma liigse kasuistlikkusega ja sõnade hulgaga, nagu on seda näit. art. 55, 57, 60, 63, 87, 90.

Konkursiasjade allumust reguleerivad eelnõu artiklid 1, 2 ja 3. Siin köidab tähelepanu eelnõu ebakokkukõla allumust reguleerivate tsiviilprotsessi normidega (TKS art. 203—205), millele vastavalt, kui konkursi avamise teade esitatakse võlgniku ajutise elukoha järgi, võib iga kreditor paluda asja üleviimist võlgniku alalise elukoha kohtusse². Alalise elukoha mõiste määratakse kindlaks TKS art. 204 järgi. Siinjuures näib, et väljenduse täpsuse mõttes oleks pidanud neile sättele, mis reguleerivad asja üleviimist teise kohtusse võlgniku alalise elukoha järgi (eelnõu § 3), koos kohtu näitamisega, kuhu kreditoridel tuleb esitada oma taotlused, lisandama, et asja üleviimisel teise kohtusse jätkub asja arutamine sealt, kuhu ta jäi esimeses kohtus ja et kreditoridelt ei nõuta uue vastava palve esitamist³.

Eelnõu II peatüki esimene osa on pühendatud konkursi avamise küsimusele, kusjuures eelnõu ei anna konkursi küllaldaselt täpsat mõistet. Eelnõu § 4 järgi avatakse konkurss nii füüsilise kui ka juriidilise isiku varanduse suhtes; konkursi avamine on võimalik, kui vastava isiku olukord kujuneb sääraseks, et tal puudub raha võlgade tasumiseks, tema varandused on ülemääraselt koormatud võlgadega ja võlasumma ületab 1500 krooni. Ülemääraselt võlgadega koormamise mõiste on aga iseenesest täiesti määrateldamatu ja suvaline mõiste. Peale selle peame maksujõuetusena mõistma isiku (füüsilise või juriidilise) säärast majanduslikku olukorda, kus selgitatakse tema varanduse puudulikkus kõikide kreditoride täieliseks rahuldamiseks, mille tõttu tekibki konkursiprotsess, et õiglaselt jaotada võlgniku vara nende isikute vahel, kellel on nõudlusi

² TKS art. 1400 III lisa ja art. 206—207.

³ Vt. Mattel, ajakirjas „Zurnal graždanskago i ugaloavnago prava“, 1884, nr. 8, lk. 105.

tema vastu. Sealjuures võib maksujõuetus tekkida mitte ainult võlgniku vara puudumisel, s. o. kui võlgniku passiva ületab tema aktiva, vaid ka võlgniku tasumise võimetusel, s. o. kui võlgniku teotsemisest või tema vara seiskorrast tekib eeldus, et tema varast ei piisa kõigi tema võlgade täielikuks kustutamiseks. Enamikul juhtumitel need maksujõuetuse mõlemad alused ühtivad, kuid nad ei tarvitse ühtida alati, sest tasumisvõimeline võib olla ka see võlgnik, kelle varast silmanähtavalt ei piisa tema võlgade täiealuseks likvideerimiseks, kui temal on aga kreditoride usaldus. Viimane asjaolu etendab olulist osa kaubandusliku maksujõuetuse puhul⁴.

Vara mittepiisamine maksujõuetuse alusena on kindlaks määratav võlgniku aktiva ja passiva võrdleval hinnangul kreditoride kaastegevusel. Eelnõus on tehtud viide KaKS 386. artiklile, kusjuures tähendatud artikli mõte on koguni teissugune. Selle artikli järgi on meil kaubandusliku maksujõuetusega tegu siis, kui keegi äritunnistust omav kaubanduse alal teotsev isik satub säärasesse olukorda, et temal mitte üksnes ei puudu sularaha suuremasummaliste (üle 1500 rubla) võlgade tähtajaliseks tasumiseks, vaid on olemas ka tunnused, millest võib järeldada, et tema võlad pole tasutavad, s. o. kogu tema varandusest ei jätku kõigi tema võlgade tasumiseks⁵. Ex-Vene Senat on oma ühes otsuses⁶ asunud seisukohale, et KaKS 386. artikkel annab väga täpsa ja igasugust arusaamatust kõrvaldava vastuse küsimusele, mida tuleb mõista kaubandusliku maksujõuetusega. Selle otsuse kohaselt tuleb kaubanduslikuks maksujõuetuseks pidada mitte sularaha puudumist võlgade tähtajaliseks õiendamiseks, vaid võlgniku tasumisvõimetust, s. o. võlgniku kogu vara mittepiisamist tema võlgade likvideerimiseks. Kui ka leppida prof. Šeršenevitšiga⁷, et ülalmainitud otsus ei sisalda täpsat järeldust tähendatud seaduse sätteist, siis kahtlemata igal juhul sularaha puudumine võlgade tähtajaliseks tasumiseks võib kaubandusliku maksujõuetuse momendina arvesse tulla ainult

⁴ Tjutrjumov, Konkursnoje pravo, 1931, lk. 23—24.

⁵ KaKS art. 386 (Svod Zakonov, tom XI, tšast 2, izd. 1903).

⁶ Senati TKD otsus 1909, nr. 50.

⁷ Šeršenevitš, Kurs torgovago prava, IV k., lk. 153.

siis, kui on olemas tunnused, mis põhjustavad eeldama võlgniku tasumisvõimetust või tema vara mittepiisamist võlgade likvideerimiseks. Järelikult sularaha puudumine ei tähenda iseenesest veel maksujõuetust, sest kreditoridele või kohtu ees tehtud sularaha puudumise avaldis ei ole endast veel tasumisvõimetuse tunnistamine⁸. Ja lõpuks ka tasumisvõimetuse tunnused ei anna iseenesest alust võlgniku maksujõuetuks kuulutamiseks senikaua kui ta tasub temale esitatud nõudmised⁹. Mõningail juhtumitel need tunnused võivad anda põhjust tasumisvõimetuse eeldamiseks, mis eeldus võib aga osutada ekslikuks¹⁰.

Teisest küljest peab aga üldiselt silmas pidama, et tasumisvõimetuse tunnuste vastu väidetakse, et ka tasumisvõimetus ei saa iseenesest alati olla võlgniku maksujõuetuks tunnistamise aluseks, sest ühest küljest on võimalikud olukorrad, kus võlgniku majapidamine on täielikult laostatud ja tema passivad ületavad aktivad, kuid sellele vaatamata võlgnik ei lõpeta tähtajaliste kohustuste täitmist ja seetõttu ei selgu võlgniku maksujõuetus, vaatamata tema tasumisvõimetusele. Teisest küljest võib aga võlgnik muuta tasumisvõimetuks ka vastavate tunnuste puudumisel. Seega on ka arusaadav, kui juriidiline kirjandus ja üksikud seadusandlused tasumisvõimetuse tunnustesse eitavalt suhtuvad ja maksujõuetuse aluseks peavad maksmise võimaluse puudumist kui tunnust, mis lubab eeldada maksujõuetuse olemasolu. Sellel vaatekohal asuvad peaaegu kõik kaasaja seadusandlused, kusjuures nendevaheline erinevus avaldub peamiselt selles, et mõned neist, näit. Inglise seadusandlus, loendavad säärase maksmise võimaluse puudumise tunnused üksikasjades, kuna teistes seadusandlustes on sääraste tunnuste hindamine antud kogu ulatuses kohtule. Maksmise võimaluse puudumise väliseks tunnuseks võib olla maksmise lõpetamine, mispärast kaasajal peaaegu kõik seadusandlused peavad maksmise lõpetamist maksujõuetuks kuulutamise aluseks. Selle tunnuse pidamine maksujõuetuks kuuluta-

⁸ KaKS art. 405 p. 2, märkus.

⁹ Šeršenevitš, Kurs, IV k., lk. 153.

¹⁰ Trainin, Nesostojatelnost i bankrotstvo — „Pravo“, 1912, nr. 44.

mise aluseks on seletatav peamiselt tema vastavusega asjade tõelisele olukorrale¹¹.

Eelnõu, käsitades oma teises osas kaubandusprotsessi, võtab seal maksujõuetuse alusena omaks samuti maksimiste lõpetamise (§ 165). Saksa seadusandlus teeb ses suhtes erandi, kui ta konkursi avamise seob võlgniku tasumisvõime- tuse eeldusega, kusjuures tasumisvõimetus peetakse eelda- tuks eriti siis, kui võlgnik on lõpetanud maksimised¹².

Nagu eespool tähendatud, on eelnõu järgi (§§ 4 ja 165) maksujõuetuks kuulutamise tingimuste juures antud ka võlamiinimum (1500 krooni). Samasugune võlamiini- mum (üle 1500 rubla) oli antud ka ex-Vene seadusandluses¹³. Kuid see reegel oli kohaldatav ainult kaubandusliku maksu- jõuetuse suhtes. Mittekaubandusliku maksujõuetuse suhtes säärast võlamiinimumi ei olnud ette nähtud¹⁴, kuigi Senat ühes oma otsuses (1892, 87) tunnistas selle reegli kohalda- tavaks ka mittekaubandusliku maksujõuetuse suhtes. Peab aga arvama, et kui 1868. a. 1. juuli maksujõuetuse asjade protsessi reeglitega oleks mõeldud ka mittekaubanduslikuks maksujõuetuks kuulutamist teha olenevaks võla 1500-rubla- sest miinimumist, siis oleks see seisukoht kahtlemata ka seaduses otseselt väljendatud. Säärase võlgade määra miini- mumi andmisega looks seadusandlus juriidilise maksujõue- tuse kõrval sellest erineva faktilise maksujõuetuse mõiste¹⁵. Seega on seletatav, et säärast miinimumi tunnevad ainult üksikud seadusandlused, nagu näit. Inglise oma¹⁶. Enamus seadusandlusist säärast normi ei tunne, näit. Saksa¹⁷ ja Ungari¹⁸ omad, kuid nõuavad ainult, et võlgnikul oleks vähe- malt nõndapalju vara, millest jätkuks konkursimenetluse

¹¹ Näit. Prantsuse seadusandluse ametlikkude statistiliste andmete järgi ainult vähe üle ühe protsendi esinenud juhtumitel maksimiste lõpetamise tunnused pole näidanud asja tõelist olukorda.

¹² Saksa Konkursiseadustik § 102.

¹³ KaKS art. 386.

¹⁴ Vt. Šeršenevitš, Kurs, IV k., lk. 245; Mattel, Pravila o proizvodstve del o nesostojatelnosti — „Žurn. gražd. i ugovnogo prava“, 1884, nr. 8, lk. 121.

¹⁵ Ržandkovski, Faktitšeskaja nesostojatelnost — „Juriditšeskii Vestnik“, 1886, nr. 10, lk. 323.

¹⁶ Inglise Konkursiseadustik § 6.

¹⁷ Saksa Konkursiseadustik § 99.

¹⁸ Ungari Konkursiseadustik § 87.

kulude katteks. Näib, et puudub alus, mis küllaldaselt õigustaks seda võlamiinimumi määra kohaldama ka mittekaubandusliku maksujõuetuse puhul.

Mis puutub nõudesse, et konkursi avamine on võimalik, kui võlgniku varast piisab konkursimenetlusega seoses olevate kulude katmiseks, siis ex-vene õiguse järgi võlgniku vara vähesus ei olnud konkursi avamise takistuseks ja säärastel kordadel tuli vastavad kulud katta kreditoridel vastavalt nende nõudluste suurusele¹⁹. Sellelt seisukohalt ei saa pidada alati otstarbekaks ja õiglaseks eelnõu nõuet, mille järgi säärastel juhtumitel tuleb alati kohuslikult maksta kohtu deposiiti summa, millest piisaks kõigi vastava menetlusega seoses olevate kulude katteks.

Konkursimenetluse algatamise formaalsete tingimustega seoses esineb veel nii kohtupraktises kui ka kirjanduses vaidlusi põhjustanud, mitme kreditori olemasolu vajaduse küsimus, teiste sõnadega, kreditoride liitumise küsimus. Paljud tuntud kaubandusõiguse esindajad, nagu Endemann²⁰, Hellmann²¹ ja Šeršenevitš²², asuvad seisukohal, et kreditoride liitumine peab kuuluma maksujõuetuse oluliste tingimuste hulka, sest taotluste rahuldamises konkureeriva mitme kreditori olemasolu nõue on konkursi mõiste kui niisuguse aluseks ja peab jääma kui mitte konkursiprotsessi avamise tingimuseks, siis igal juhul aga protsessi teostamise tingimuseks. Konkursi avamise lubamine ühe kreditori olemasolul on vasturääkivuses konkursiprotsessi ajaloolise arenemisega, mis näitab, et selle erilise protsessi vajadus on tingitud just mitme kreditori olemasolust²³. Seepärast mõnedes seadusandlustes, nagu Austria²⁴ ja Ungari²⁵ omas, on otseselt öeldud, et kui konkursi avamise palve läbivaatamisel selgub, et võlgnikul on üks ainus isiklik kreditor, siis konkursi avamist ei lubata. Ainult

¹⁹ Senati otsused 1886, nr. 1153, 1903, nr. 252. — Vt. Verblovski, „Juriditšeskii Vestnik“, 1889, III r., lk. 466.

²⁰ Endemann, Das deutsche Konkursverfahren, 1889, lk. 36.

²¹ Hellmann, Lehrbuch des deutschen Konkursrechts, 1907, lk. 129.

²² Šeršenevitš, Kurs, IV k., lk. 162—164.

²³ Hellmann, osund. teos, lk. 36.

²⁴ Austria Konkursiseadustik § 66.

²⁵ Ungari Konkursiseadustik § 87.

prantsuse kirjandus²⁶ ja kohtupraksis peavad võimalikuks konkursi avamist ka ühe kreditori olemasolul. Vaevalt saab aga selle seisukohaga leppida, sest, nagu täiesti õigustatult rõhutab Šeršenevitš²⁷, ühe kreditori puhul kogu konkursimenetlus kaotab oma praktilisuse kõrval ka igasuguse muu mõtte. Konkursimenetlus eri korranähtis on mõeldav ainult mitme kreditori liitumisel. Ainult ühe kreditori esinemisel kaob ka konkursiprotsessi peaiseärasus ja nimelt nõude rahuldamise kokkukõla²⁸.

Eelnõu mõõdub sellest küsimusest vaikides. Näib aga, et oleks õigem Austria ja Ungari konkursiseaduste eeskujul otseselt öelda, et konkursimenetlus ei ole võimalik ainult ühe kreditori esinemisel. Loomulikult see reegel ei keelaks asja algatamist ka ühe kreditori poolt.

Mis puutub küsimusse, et maksujõuetuse olemasoluks on vaja kohtu tõendus võlgniku vara mittepiisamisest või tasumisvõimetusest, s. o. üks maksujõuetuse kahest alusest, siis ex-vene õiguse seisukohalt see küsimus ei tekita arusaamatusi, sest seaduse täpsal määritlusel ei saa kedagi tunnistada maksujõuetuks enne kui ta on selleks kuulutatud kohtu poolt²⁹ ja kõik maksujõuetusega seoses olevad järeldused tekivad alles sellest momendist alates³⁰. Ainult prantsuse kirjandus³¹ ja kohtupraksis asuvad seisukohal, et maksujõuetus kui fakt oleleb iseenesest ja teda ei looda kohtuotsusega; kohtuotsus ainult kinnitab selle fakti olemasolu ja toob temaga kaasa seaduslikud järeldused.

Vaevalt võib aga selle seisukohaga leppida, sest säärane materiaalsete ja formaalsete järelduste liigitelu pole õige. Kõik, nii isikulise kui ka varalise loomusega, järeldused võivad tekkida ainult pärast tasumisvõimetuse kohtulikku tõestamist ega või oleneda ainult maksmistete lõpetamise faktist. Seega on seletatav ka, et prantsuse kirjanduses omaks-

²⁶ Lyon-Caen et Renault, *Precis de droit commercial*, II k., lk. 612—613. — Massé, *Droit commercial*, II k., lk. 309—311.

²⁷ Šeršenevitš, *Kurs*, IV k., lk. 163.

²⁸ Feodorov, *Kurs tolgovago prava*, vōp. I (1903), lk. 113.

²⁹ KaKS art. 408.

³⁰ KaKS art. 412—420.

³¹ Vt. Reneuard, *Traité de faillites*, lk. 223—224.

võetud tähendatud vaade leiab kaasajal tugevat arvustamist³².

Tuleb pidada seepärast täiesti õigustatuks eelnõu seisukohta, et maksujõuetust ei saa avada enne vastavat kohtulikku tunnustamist (§§ 5, 6, 10, 12, 13, 15 jt.). Siinkohal ei saa jätta aga tähelepanu juhtimata asjaolule, et eelnõu ei piiritle täpsalt „konkursi avamise“ ja „maksujõuetuse avamise“ mõistet ja tarvitab mõlemat mõistet eraldamata. Neid mõisteid tuleb aga eraldada, eriti kaubandusliku maksujõuetuse asjade algatamisel, kus võlgniku avaldis teda maksujõuetuks võlgnikuks tunnistada on ainult asja algatamise aluseks ja võlgniku varalise seisu kindlaksmääramiseks abinõude tarvitusele võtmise põhjuseks ja et kohtus, kõigi olemasolevate tõendite lõttu, võib konkursiasja menetlus lõppeda ka võlgniku maksujõuetuks kuulutamisetähtaegaga³³. Seega konkursimenetluse avamine võib lõppeda ka maksujõuetuse avamiseta.

Peatudes konkursi avamise korra juures, pälvib meie tähelepanu mõningate ssiakuuluvate sätete puudumine eelnõus. Käsitelles võlgniku õigust avaldise tegemise tema maksujõuetuks tunnistamiseks, oleks tulnud ka näidata, et säärase avaldise tegemine hooldaja kaudu võib toimuda ka hooldatava isiku nimel. Samuti oleks tulnud rohkem tähelepanu pöörata avaldise tegemisele juriidilise isiku nimel tema esindajate isikus. Eelnõu seisukoht, lubada säärase avaldise esitamist juriidiliste isikute nimel juhatuse või likvideerimiskomisjoni liikmete poolt, ei hõlma kõiki juriidilisi isikuid (mille seas võivad, näit., esineda mitmesugused kaubanduslikud seltsingud), kui täis- ja usaldusseltsingu esindajaks võib saada tunnistatud seltsinglane asjaajaja, aktsiaseltsis aga juhatuse direktor. Ei või leppida säärase õiguse andmisega ühele juhatusliikmele, veel vähem aga likvideerimiskomisjoni liikmele, sest juriidilise isiku esindajaks ei saa pidada ei juhatuse ega ka likvideerimiskomisjoni liiget.

Likvidaatorid, kui neid on mitu, on kohustatud teotsema ühiselt ja oma kohustuste rikkumisel vastutavad nad

³² Vt. Lyon-Caen et Renault, *Traité de droit commercial*, 1897, VII k., lk. 159. — Percerou-Thaller, *Traité de droit commercial*, 1907, I k., lk. 232.

³³ TKS art. 1400 III lisa, art. 21—26.

kui ühised võlgnikud. Likvidaatorid ei ole seltsingu, vaid kõikide üksikute seltsinglaste esindajad, ja esindusõigus kuulub neile kõigile ühiselt, nagu see on ka hooldajate puhul. Seepärast peavad nad teotsema ühiselt ja üksikteotsemine on lubatav ainult vastava erivolituse alusel⁸⁴. Kehtiva õiguse järgi esitab ainult Krediidiseaduse järgi likvideerimiskomisjon krediidasutisi kohtule maksujõuetuks kuulutamiseks, kui aktsiapanga likvideerimisel on selgunud selle maksujõuetuse tunnused. See reegel on seletatav asjaoluga, et seadus ei näe ette maksujõuetuse asja algatamist kohtu initsiatiivil *ex officio*.

Mitte vähem kahtlusi ei põhjusta ka eelnõu seisukoht pärandustombu maksujõuetuse algatamise küsimuses, mida võivad algatada pärijad ja ka üksik pärija teiste pärijate nõusolekuta (§ 8). Saksa Konkursiseadustikus on tõeliselt ette nähtud pärijate õigus algatada pärandustombu maksujõuetuks võlgnikuks tunnistamise küsimus⁸⁵. Prantsuse juriidilises kirjanduses on see küsimus vaieldav, sest kaubandusseadustikus pole selle kohta seisukohta võetud. Juriidilises kirjanduses tuuakse pärija kasuks sel puhul ette, et põhimõtteliselt on pärija pärandaja kõigi õiguste järglane. Nende õiguste hulka kuulub ka pärandaja õigus samme astuda tema maksujõuetuks tunnistamiseks. See õigus peab järelikult kuuluma ka pärandaja järglasele, s. o. pärijale⁸⁶. Sellele seisukohale tuuakse vastuväiteks, et pärijal puudub selleks õiguseks huvi, sest ta võib enne pärandi vastuvõtmist otsusele jõuda pärandi vastuvõtmisest saadava kasu suhtes ja kui pärand osutub võlgadega koormatuks, siis võib pärija selle vastuvõtmist alati loobuda⁸⁷.

See vastuväide omab erilist tähtsust Baltimaade õiguse seisukohalt *beneficium inventarii* põhimõtte tunnustamisega. *Beneficium inventarii* olemasolul on pärijad täiesti kindlustatud pärandaja kreditoride nõudluste suhtes. Pärandit vastuvõtvale pärijale jääb loomulikult säärase avaldisetege-

⁸⁴ Saksa Kaubandusseadustik § 150; Ungari Kaubandusseadustik § 111. — Vt. Lyon-Caen et Renault, *Traité de droit commercial*, VII k., lk. 394.

⁸⁵ Saksa Konkursiseadustik § 217.

⁸⁶ Percerou-Thaller, *Traité de droit commercial. Faillites*. 1907. I k., lk. 291.

⁸⁷ Boistel, *Precis de droit commercial*, lk. 659.

mise õigus, kuid siis juba see avaldis võib põhjustada pärija, mitte aga enam pärandaja maksujõuetuks tunnistamist. Pärivate poolt teostatud pärimisõigusi pole võimalik enam hiljemini tühistada ka siis, kui on tekkinud vajadus pärandijätja maksujõuetuks kuulutamiseks, ja antud juhtumil on säärastel tingimustel ainsaks järelduseks, et ainult pärijaid saab tunnistada maksujõuetuks.

Kehtiv seadusandlus ei lahenda antud küsimust, sest kuigi surnud isiku maksujõuetuks kuulutamine tehakse olevaks pärijate loobumisest või pärandi mittevastuvõlmisest, siis vaevalt see üksi saab olla maksujõuetuse tunnuseks ja maksujõuetuks kuulutamise põhjuseks, sest seaduse üldise mõtte järgi see tunnus peab olema seoses pärandi mittevastavusega võlgadele, mis eeldab tasumisvõimetust. Ex-Vene Senat on oma ühes otsuses³⁸ asunud seisukohale, et pärijate loobumine võib olla maksujõuetuks tunnistamise aluseks, olenemata sellest, kas samal ajal on ka teisi maksujõuetuse tunnuseid. Siin tuleb aga ühineda Šeršenevitšiga³⁹, et Senati tähendatud seisukohaga ei saa nõustuda, sest pärijate loobumine võib toimuda ka põhjusil, millel pole midagi ühist pärandi ja võlgade suhtega. Seega pole ka põhimõtteliselt küllaldast alust anda pärijaile õigust taotella konkursi avamist, ja veel vähem saaks seda õigust anda ühele pärijaist, ehkki, nagu öeldakse eelnõus, maksujõuetus on tõenäone.

Veel kategoorilisemalt peab kehtiva õiguse seisukohalt eitama testamenditäituri õigust konkursi avamise avaldise esitamiseks. Kui saksa õigus⁴⁰ testamenditäiturile säärase õiguse annab, siis on see seal tingitud peamiselt saksa tsiviilseadusandluse⁴¹ sätete omapärast, mille järgi testamenditäitur on õigustatud asuma pärandus- tombu valdamisele ja tegema korraldusi pärandusasjade suhtes, omades sealjuures teatavil juhtumeil piiramata õigust kohustuste määramiseks pärandi arvel.

Koguni teisiti määritleb testamenditäituri õigusi ja kohuseid BES⁴². Testamenditäituri õiguste ja kohuste ulatus ja juriidilised suhted määritletakse esmajoones testamendis

³⁸ 4-nda Departemangu otsus 1887. a. nr. 892.

³⁹ Šeršenevitš, Kurs, IV k., lk. 217.

⁴⁰ Saksa Konkursiseadustik § 217.

⁴¹ BGB §§ 2205—2209.

⁴² BES §§ 2456—2460.

avaldatud testamenditegija tahtega. Kui aga testamendis ei ole ses suhtes midagi positiivselt määratud, siis on testamenditäitur ainult kohustatud hoolitsema pärandaja viimase tahte täitmise eest ja, kuivõrra see vajalik, ka pärandi korrahoidmise ja pärandi jagamise eest pärijate ja legataaride vahel. Testament jääb testamenditäiturile instruksiooniks, millest ta pole mingis suhtes õigustatud kõrvale kalduma. Pärandaja erilise volitusega ei ole testamenditäitur õigustatud ega ka kohustatud pärandit valitsema. Pärandi võõrandamine on testamenditäiturile lubatud ainult pärandaja poolt antud võimu piires.

Säärastel tingimustel on Šeršenevitši⁴³ seisukoht täiesti põhjendatud, et testamenditäiturile ei saa lubada maksujõuetuse avaldise tegemist. Kui testamenditäiturile ka säärane õigus lubada, siis BES alusel on see võimalik ainult vastava õiguse andmisega testamendis.

Eelnõu (§ 6) järgi maksujõuetus avatakse võlgniku kreditoride palvel, ei ole aga näidatud, kas selleks on küllaldane ühe kreditori palve, või peavad vastava palve esitama mitu kreditori. See küsimus on olulise tähtsusega, sest, nagu eespool tähendatud, kreditoride liitumine, s. o. mitme kreditori osavõtt on maksujõuetuse olulisemaid tingimusi, nõudluste rahuldamises konkureeriva mitme kreditori esinemine on konkursi mõiste põhialuseks. Loomulikult on konkursi avamine võimalik ka ühe kreditori avaldise põhjal, kuid maksujõuetuse kuulutamise momendil peavad sellest osa võtma vähemalt kaks kreditori. Kui eelnõu asub samal seisukohal, siis, arusaamatuste vältimiseks, tuleks see seisukoht ka seaduses täpsalt väljendada. Kehtiv seadusandlus, asudes tähendatud seisukohal, lubab maksujõuetuse küsimuse algatamist nii võlgniku vastaval avaldisel kui ka ühe või mitme kreditori palvel⁴⁴.

Mis puutub maksujõuetuse asja algatamise formaalsesse küljesse, siis asja algatamisel kreditoride poolt kehtiv seadus ei sisalda ses suhtes eri reegleid. Praksis on seetõttu tekkinud rohkesti arusaamatusi ja ka kirjanduses on tekkinud vaade, et maksujõuetuse asja menetluse reeglites vastavate sätete puudumisel tuleb juhistuda normidega, mis ette

⁴³ Šeršenevitš, Kurs, IV k., lk. 231.

⁴⁴ TKS 1914. a. väljaanne 1400. art. III lisa, märkus, art. 21.

nähtud tsiviilprotsessis hagipalvete puhul⁴⁵. Õigem ses suhtes on Šeršenevitši⁴⁶ seisukoht, et seaduse otsese vastava väljenduseta ei saa neid palveid ja avaldise siduda vormi nõuetega, millest kinnipidamine on kohustuslik hagipalvete puhul. Seepärast on hädavajalik, et konkursiseaduses antaks ka kreditoride poolt tehtava maksujõuetuks kuulutamise avaldise esitamise kord.

Sealjuures oleks võimalik viidata ka sellele, et võlgniku maksujõuetuks kuulutamist võib paluda nii kreditor isiklikult, kui ka tema volinik eri volituse nõudmiseta esimeselt, sest võlgniku maksujõuetuks kuulutamise taotlemine pole sisult muud midagi kui üks nõudmise moodusi⁴⁷.

Täpsalt määritlemata on eelnõus jäetud ka maksujõuetuse asja algatamise formaalne kord võlgniku poolt tehtava avaldise alusel ja pole ette nähtud, näit., millises vormis see avaldis peab olema ja kas on võimalik seda teha ka voliniku kaudu. Näib, et säärase avaldise tegemist võib lubada ka volinikule, kellel peab selleks olema aga eriline volitus.

Peale selle kehtiva korra järgi kohtupraktis lubas võlgniku avaldist kohtule ainult sel juhtumil, kui võlgnik oli kutsutud kohtusse selles asjas kostjana või kreditoride nõudel, et TKS art. 1222⁴ korras esitada tõendusi nõuete rahuldamise võimalusist. Eelnõust jääb arusaamatuks, kas ta jääb edasi senisele seisukohale või loobub sellest.

Edasi on eelnõus lahendamata küsimus, kas maksujõuetuse asja algatamise õigus kuulub ka neile kreditoridele, kelle nõudlused on kindlustatud pandiga? Lääne-Euroopa seadusandluses ei lahendata seda küsimust ühtlaselt. Samal ajal kui osa seadusandlusi⁴⁸ ei luba pandipidajale konkursiprotsessi avamise palumist, senikaua kuni ta pole teostanud oma asjaõigust ja selle teostamisest selgub tema nõudluste mittetäielik rahuldamine, ei tee Prantsuse seadusandlus võlgniku maksujõuetuks kuulutamise palumisel vahet kindlustatud ja kindlustamata

⁴⁵ Mattel, Pravila proizvodstva del o nesostojatelnosti, „Žurnal graždanskago i ugolovnago prava“, 1884, nr. 8, lk. 122—123.

⁴⁶ Šeršenevitš, Kurs, IV k., lk. 234.

⁴⁷ Issatšenko, Russkoje graždanskoje sudoproizvodstvo, II k., lk. 383.

⁴⁸ Saksa Konkursiseadustik § 2; Inglise Konkursiseadustik § 6; Šveitsi Konkursiseadus 1889. a., §§ 41, 158.

kreeditoride vahel⁴⁹. Ex-Vene seadusandluse järgi puudub konkursist osavõtmise õigus pandiga kindlustatud kreditoridel⁵⁰. BES järgi pandiga kindlustatud õigused, mis kantud kinnistusraamatusse, samuti ka käsipandiga kindlustatud nõudmised, s. o., kui panti moodustav ese on konkursi avamise momendil kreditori valduses⁵¹, rahuldatakse konkursimenetlusest lahus⁵², kuid pärast pandi müümist ja pandiga kindlustatud nõude mitterahuldumisel on kreditoril õigus osa võtta konkursist isikliku kreditorina pandi müügist katmata jäänud võlasumma ulatuses. Pandiga kindlustatud kreditor võib aga konkursist osa võtta ja järelikult taotella ka võlgniku maksujõuetuks kuulutamist, kui ta loobub oma pandiõigustest⁵³. Arusaamatuste vältimiseks praksises oleks soovitatav see viimane reegel võtta ka Konkursiseaduse eelnõusse.

Samane küsimus tekib ka kreditoride suhtes, kelle nõudlused on kindlustatud käendusega. Selle küsimuse lahendamine oleneb täiesti käenduse ühest või teisest liigist, kusjuures nn. lihtkäenduse puhul, kui kreditoril on võimalik käendaja poole pöörduda ainult pärast konkursiprotsessi lõppemist, peaks kreditorile kuuluma õigus võlgniku maksujõuetuks kuulutamise taotlusega kohtu poole pöörduda.

Konkursi avamise küsimusega seoses tõusetub võlgniku isikliku kinnipidamise küsimus. Nagu teada, asub kehtiv õigus⁵⁴ seisukohal, et maksujõuetuks kuulutatud võlgnik antakse samal päeval vahi alla, välja arvatud juhtumid, kus maksujõuetuse avamine toimub võlgniku enda tunnistamisel, ja seda enne võlgade sissenõudmisele asumist ja kui sealjuures kreditorid kas ise või oma volinikkude kaudu kohtu ees avaldavad nõusoleku võlgniku vabadusse jätmiseks.

Eelnõu, asudes seisukohal, et võlgniku isiklik kinnipidamine on võimalik ainult kaubandusliku maksujõuetuse puhul,

⁴⁹ Lyon-Caen et Renault, *Traité de droit commercial*, VII k., lk. 611.

⁵⁰ Senati 4-nda Departemangu otsused 1891/884, 1880/701, 1881/42 jt.

⁵¹ BES art. 641.

⁵² TKS art. 1899 lisa, art. 22 ja 23.

⁵³ TKD otsus 1904/108. — Vt. Šeršenevitš, *Kurs*, IV k., lk. 243.

⁵⁴ KaKS art. 410.

võtab seega omaks kehtiva seaduse vaate ja läheb temast mõnes suhtes isegi kaugemale. Eelnõu järgi, nagu selgub § 170 tehtud viitest 169. §-le, võib võlgniku isikliku kinnipidamise küsimus tekkida mitte ainult võlgniku maksujõuetuks kuulutamise momendil, vaid ka protsessi selles staadiumis, kus kohus alles asub võlgniku varanduse küsimuse arutamisele. Sealjuures eelnõu küllaldase põhjendusega heidab kõrvale kehtivas õiguses tunnistatud normi, mille järgi maksujõuetuks kuulutatud võlgnik võib vabaneda isiklikust kinnipidamisest, kui maksujõuetuks kuulutamine toimus võlgniku enda teadaandel, ja seda enne võlgade sissenõudmisele asumist. Seega eelnõu järgi võlgnik jääb vahi alla maksujõuetuse loomuse selgitamiseni tema maksujõuetuks kuulutamise momendist alates ka siis, kui asjas puuduvad igasugused kuritahtliku või ka ettevaatamata maksujõuetuse tunnused, mille tagajärjel maksujõuetus võib osutuda juhuslikuks ja võlgniku süüst täiesti olenematuks.

Ses suhtes Läti 22. mai 1925. a. seadus asub õiglasemal seisukohal, eitades võlgniku isikliku kinnipidamise suhtes kaubandusliku ja mittekaubandusliku maksujõuetuse vahetegu ja lubades võlgniku kinnipidamist ainult seaduses ettenähtud teatavate kuritahtlikkuse tunnuste olemasolul, mis tunnused määrab kindlaks kohus iga üksiku juhtumi puhul, olenemata sellest, kas on tegu kaubandusliku või mittekaubandusliku maksujõuetusega.

Eelnõu 170. §-i on võetud veel üks väga oluline säte, mis ei põhine kehtival õigusel ja põhjustab omalt poolt teatavaid arusaamatusi. § 170-s öeldakse, et konkursi avamise otsustamisel kohus määrab vahistada maksujõuetuks kuulutatud töösturi või kaupmehe ja kaubandusliku seltsingu kohta konkursi avamisel ka täisseltsinglasi, kui seda nõuab kas või üks kreditoridest, kes ka esitab võlgniku vahi all pidamiseks vajaliku summa toitluskulude katteks. Jääb täiesti arusaamatuks, kuidas on võimalik vahistada ühe kreditori nõudel kaubanduslikku seltsingusse kuuluvaid täisseltsinglasi, keda isiklikult maksujõuetuks ei kuulutati. Teisest küljest tõusetub siin ka väga oluline juriidiline küsimus: kas juriidilise isiku maksujõuetuks tunnistamisega kuuluvad seega ühes maksujõuetuks tunnistamisele ka need

füüsilised isikud, kes endast moodustavad juriidilise isiku koosseisu?

Prantsuse juriidilises kirjanduses⁵⁵ leiame, vastavate normide puudumise tõttu Prantsuse seadusandluses, ses suhtes seisukohti, mis pooldavad seltsingu võlgade eest solidaarselt vastutavate kõigi seltsinglaste üheaegset maksujõuetuks kuulutamist. Saksaa seadusandlus asub aga seisukohal, et seltsingu varanduse suhtes avatakse sõltumata konkursimenetlus⁵⁶, ja seltsingu maksujõuetus ei too endast veel kaasa üksikute seltsinglaste maksujõuetust⁵⁷.

Et ex-Vene seadusandlus seda küsimust otseselt ei lahenda, siis tekkis kohtupraktises ses suhtes teatav ebajärjekindlus: Senati TKD asus alul seisukohal, et kaubandusliku seltsingu maksujõuetuks kuulutamine on võrdne kõigi tema liikmete maksujõuetuiks võlgnikkudeks kuulutamise⁵⁸. 4. Departemang asus aga vastandseisukohale, s. o. kaubandusliku seltsingu maksujõuetuks kuulutamine ei too endast veel seltsinglaste maksujõuetust⁵⁹, mis seisukohaga ühines hiljemini ka TKD⁶⁰.

Pole kahtlust, et viimane seisukoht on õigem, sest kaubandusliku seltsingu maksujõuetuks võlgnikuks kuulutamisel koosneb konkursimass ainult seltsingu kui juriidilise isiku varandusest, mispärast säärasest konkursist saavad osa võtta ainult seltsingu kreditorid, mitte aga üksikute seltsinglaste erakreditorid⁶¹. Seega on ka seletatav, et kaubandusliku seltsingu maksujõuetuks kuulutamise⁶²ga ei kuulutata maksujõuetuiks võlgnikeks veel üksikuid seltsinglasi, sest seltsingu tasumisevõimetus ei või olla veel üksikute seltsinglaste varalise seisundi näitajaks⁶². Ei saa unustada, et kaubandusliku seltsingu maksujõuetuks kuulutamise⁶²ga täis-

⁵⁵ Lyon-Caen et Renault, *Precis de droit commercial*, II k., lk. 918.

⁵⁶ Saksaa Konkursiseadustik art. 209.

⁵⁷ Endemann, *Das deutsche Konkursverfahren*, lk. 633. — Kohler, *Lehrbuch des Konkursrechts*, lk. 77.

⁵⁸ TKD otsused 1877/364, 1890/69.

⁵⁹ 4-nda Departemangu otsus 1882/482.

⁶⁰ TKD otsus 1907/48.

⁶¹ Šeršenevitš, *Kurs*, IV k., lk. 225—226. — Issatšenko, *Russkoje graždanskoje sudoproizvodstvo*, II k., lk. 364. — Feodorov, *osund. teos* lk. 120.

⁶² Henkin, *osund. teos*, lk. 187.

seltsinglased muutuvad firma eest vastutavaks kogu oma varaga, kuid säärane kohustus vastutada kellegi võlgade eest ei tähenda ju veel vastutaja maksujõuetust. Seaduse mõtte järgi ei saa aga kedagi tunnistada maksujõuetuks enne kui ta on määratud korras selleks kuulutatud kohtu poolt.

Loomulikult on seejuures võimalik, et kui firma varast ei piisa kreditoride rahuldamiseks, siis vastutus langeb seltsinglasile, kes võivad saada kuulutatud maksujõuetuiks võlgnikeks, kui nende varast ei piisa kohustuste likvideerimiseks. On õige, kui sel puhul tähendab Feodorov⁶³, et seltsingu ja tema liikmete maksujõuetusel takistab konkursiprotsesside liitmist vajadus eraldada seltsingu konkursimassi iga üksiku seltsinglase konkursimassist, kui üksikute seltsinglaste üksikud kreditorid ei saa võtta osa ei seltsingu ega ka teiste seltsinglaste konkursimassist. Seega ei saa pidada õigeks eelnõu § 170-sse mahutatud normi, mis lubab kaubandusliku seltsingu kohta konkursi avamisel vahistada kreditoride palvel täisseltsinglasi konkursi avamiseta ka nende isiklike varade kohta.

Poola uus Tsiviilkohtupidamise seadustik.

Elmar Iius.

(Järg.)

Käesoleva kirjutise alguses¹ oli tähendatud, et Poola uue TKS väärtust tõstab muu hulgas ka see, et ta on oma süsteemilt moodne ja lihtne. See ilmneb aga eriti just seadustiku I peosa II raamatu vaatlemisel, kuhu on paigutatud üldise — „protsessi“ nimetuse all kõik normid, mis reguleerivad menetluse käiku tema algusest lõpuni (välja arvatud sooritusmenetluse osa) harilikus riiklikus kohtus, vahet tegemata üksikute kohtu liikide vahel, nagu seda teeb meie TKS.

Poola TKS selle osa, s. o. I peosa II raamatu vaatlemisel peatume samuti, nagu esimesegi raamatu puhul, peamiselt meie TKS-st erinevatel sätetel. Kuid suuremat huvi peaksid meile siin eriti pakkuma need uuendused, mis on

⁶³ Feodorov, osund. teos, lk. 120.

¹ Vt. „Õigus“ nr. 5 s. a.

Poola TKS koostajate poolt seadustikku paigutatud protsessikäigu kiirendamiseks ja võimalikkude, poolte tahtel menetluse venitamise katsete vältimiseks. Selleks Poola TKS kodifikaatorid on kitsendanud ja pehmenanud mitmel puhul seadustikus kehtivat tavalist võistlevuse põhimõtet.

Kui suurel määral Poola seadusandjate soov ja püüe protsessi käiku kiirendada tegelikult täituvad, on veel seadustiku liiga lühiajalise kehtivuse järel raske öelda. Võib aga arvata, et need protsessi kiirendamist taotlevad uuendused peaksid teatavaid tulemusi andma.

Teine raamat — enne kui asuda otseselt menetluse enese käsitlemisele — räägib kõigepealt pooltest protsessis, alustades protsessivõime küsimuse lahendamisega. Nimelt, art. 63 ütleb, et igaüks omab protsessivõimet — kas piiramatul või piiratud kujul — vastavalt tema võimele lepingutega kohustuda. Siin peab tähendama, et art. 63 protsessivõime all tuleb mõista protsessuaalset teovõimet, kuna protsessuaalsest õigusvõimest Poola TKS otseselt ei räägi, sest protsessuaalne õigusvõime üldreeglina kuulub kõigile neile, kes tsiviilõiguse järgi on üldse õigusvõimsed.

Artiklid 69—71 räägivad protsessi kaaslusest, mis instituut Poola TKS vastab peaaegu täielikult meil kehtivaile TKS, s. o. §§ 15¹—15⁴ sätetele. Sama peab ütleva ka kaasumise kohta: *interventio principalis* (art. 72) ja *interventio accessoria* (art. 73—79) normeering on sarnane meie TKS-ga.

Mis puutub kolmanda isiku kaasamisse, siis siin Poola TKS teeb vahet kahe juhu vahel. Esiteks, protsessi pooltel on õigus lasta kohtu kaudu kolmandat isikut protsessist osa võtma kutsuda, et seega oma õigusi tulevikus selle kolmanda isiku vastu kaitseda (art. 80). Teiseks tunneb Poola TKS — Austria tsiviilprotsessi eeskujul (Austria ZPO §§ 22—25) — kostja õigust kohtule kirjalikult teatavaks teha, kes on see isik, kelle nimel tema — kostja — valdab asja või õigust, mis on protsessi objektiks (art. 81). Tegelik õigusekandja võib kostja seletusi õigeks võtta ja siis ka kostja asemele protsessi astuda (art. 83), kuid ta võib ka õigeksvõttust ja seega ka protsessi astumisest keelduda (art. 82 § 2).

Protsessi esinduse küsimuses on Poola TKS märksa erinev meil praegu kehtivast TKS-st ja ligineb Saksa prot-

sessiõigusele. Tehes vahet seadusliku ja yabatahtliku esinduse vahel, ei paku sätteid seadusliku esinduse kohta erilist uut. Küll aga on uudne volituse normeering. Olgugi et art. 84 deklareerib: „pooled ja nende seaduslikud esindajad võivad kohtu ees kas isiklikult või volinikkude kaudu toimida“, näeb art. 86 ette advokaadi võtmise kohustuse juhtumid. Selline protsessipoolte esindamine advokaadi kaudu, nn. „advokaadisundus“ on nõutav kõrgeimas kohtukojas, apellatsioonikohtutes, samuti ka ringkonnakohtus kui esimese astme kohtus. Protsessides, mis linnakohtus alustatud, on nõutav advokaadi kaudu esindamine edasikaebe esitamise momendist kõrgeimale kohtukojale (art. 86 § 1). Advokaadisundust ei ole — nagu seda otseselt ütleb art. 86 § 2 — tõendamismenetluse osas käsundatud kohtuniku juures ning linnakohtutes ja peale selle kohtusekretariaadis. Kaudselt tuleb art. 86 § 1 sõnastusest järeldada, et advokaadisundust ei ole ka rahukohtuniku juures ja linnakohtus, vaatamata sellele, kas viimane toimib esimese või teise astme kohtuna. Samuti on, art. 92 alusel, protsessipoolel õigus voliniku kaasabita vastaspoolega sobingut sõlmida, oma nõudlustest loobuda ja vastaspoole nõudlusi tunnustada. Lõpuks, Poola TKS rakendusmääruse art. X § 1 järgi abieluasjades ringkonnakohtus ei ole ka advokaadi kaudu esindamine vajalik. Peale selle loendab art. 87 isikud, kes protsessipooltena ei vaja esindajana advokaati. Nende hulka kuuluvad: advokaadid, kohtunikud, prokuratuuri esindajad, Poola ülikoolide õigusteaduse professorid ja dotsendid, samuti ka alalised referendid kindralprokuratuuris ja notarid, kui nad omavad õigust olla kohtuametis või advokaadiks.

Mis puutub küsimusse, kes võivad volinikkudeks olla, siis kehtib Poola TKS järgi üldiselt advokaadimonopol, sest art. 85 lausub, et „volinikkudena võivad esineda advokaadid“, mitteadvokaatide hulgast aga ainult protsessikaaslased või isikud, kes valitsevad protsessipoolte varandust või huvisid, ning peale selle protsessipoolte vanemad, abikaasad, vennad, õed ja lapsed.

Mis puutub volituse liikidesse ja eriti protsessivolituse ulatusse ning sisusse, samuti volituse tühistamise ja volitusest loobumisse — siis neis küsimustes Poola uue TKS art. 88—97 mainimisväärseid erinevusi ei sisalda. Seda peab ütlema ka protsessikulude normeeringu kohta.

Otseses ühenduses protsessikuludega on Poola TKS-s käsitletud võrdlemisi üksikasjaliselt vaesusõigust. Selles küsimuses võiks vahest mainida, esiteks, art. 114 § 1 sätet, mille järgi kohus võib — juhul, kui asjaolude põhjal või vastaspoole viitel tekib kahtlus — ise selgitada, kui võrra vaesusõigust omav või taotlev protsessipool tõeliselt seda soodustust vajab; teiseks sisaldab art. 125 sätet, mille järgi kohtu erimääruse peale edasikaebust ei ole, kui kohus selle erimäärusega kellelegi andis vaesusõiguse, selle ära võttis või lükkas tagasi palve kohustada protsessipoolt tasuma lisamakse. Seega on erikaebus võimalik ainult sel juhul, kui vaesusõigust taotlev palve on jäetud kohtu poolt rahuldamata.

Pealkirja all „Menetlus“ (II raamatu III tiitel, art. 136—441) on käsitletud üldiste sätetena kõigepealt kohtule esitavate dokumentide — palvete, seletuste jne. vajalik sisu (art. 137). Hagipalvete sisu kohta on peale selle veel erinõuded art. 206² ette nähtud.

Mainimisväärt on art. 142, mis annab kohtule õiguse kirjalikus dokumendis kohtuau riivavate väljenduste tarvitajat karistada rahatrahviga kuni 500 slotini, kusjuures see trahv ei vabasta süüdlast teistest seaduslikest vastutuselevõtmise võimalustest.

Menetluse üldiste sätete all räägib Poola TKS järgnevalt dokumentide ja kohtukutsete kätteandmisest protsessi osavõtjatele — pooltele, tunnistajatele, asjatundjatele jne. Kätteandmine toimub kõigepealt kas kohtuvarija, kohtutäituri või posti kaudu, pideva postiliikluse puudumisel ka kogukonna organite abil (art. 143 § 1). Erandjuhtudel võib kohtuministri määruse alusel ning asjaomase ministri nõusolekul ka teiste riigi- või omavalitsusorganite kaudu kätteandmist toimetada (art. 143 § 2).

Meie kehtiva TKS §§ 309 ja 763 sätted leiame peaaegu täpsalt tõlgituna, kuid ühendatult Poola TKS art. 145-s: väljaspool kohtu ringkonda elutsev protsessipool peab, kui protsess on ringkonnakohtus kui esimese astme kohtus või apellatsioonikohtus, teatama vastavale kohtule aadressi selle kohtu ringkonnas, kuhu siis kohus saadab kõik sellele protsessipoolele määratud dokumendid. Artiklid 147—162 normivad üksikasjaliselt dokumentide kätteandmise tegelikk

külge. Lõpuks, ütleb art. 163, et erikaebust kätteandmise asjus ei ole võimalik esitada.

Kohtuistungi määrab kohtuesinik kas *ex officio* või huvitatud protsessipoole palvel. Istungipäevast teatatakse protsessipooltele kirjaliku kutse kaudu või ka kuulutamisega suulise tehiarutamise² ajal (art. 164 § 1). Istungist mitteosavõtnud isikule peab tingimata saatma kirjaliku kutse. Kutse kätteandmine ei või üldreeglina toimuda hiljem, kui üks nädal enne istungit. Ainult erandjuhtudel võib kohus seda tähtaega lühendada (art. 164 § 2).

Suuline tehiarutamine toimub avauksi, s. o. avalikul istungil, kuhu sissepääs on võimalik ainult relvastamata täisealistele (art. 167 §§ 1, 2). Kinnisuksi arutamise kohta on Poola uues TKS-s enam-vähem samad sätted, mis meilgi kehtivas TKS-s, selle erinevusega, et abieluasjades, mis üldiselt arutatakse küll ka kinnisuksi, võib kohus mõlema protsessipoole palvel ja leides, et see kõlblusele ohtlik pole, tehti arutada ka avauksi (Rakendusmääruse art. X § 2). Küsimuse avaliku või kinnise istungi kohta lahendab kohus kinnisel istungil, vastav kohtu erimäärus kuulutatakse aga avalikult. Erikaebust selle määruse peale võimalik esitada ei ole (art. 169).

Protsessikäigu kiirendamise seisukohalt pakub eriti huvi art. 172 säte. Selle artikli sõnastus on järgmine: „Kohus võib — vaatamata protsessipoolte ühisele palvele — kohtuistungit edasi lükata ainult mõjuval põhjusel.“ Art. 173 lisab sellele juurde, et istungi määramise kui ka istungi edasilükkamise vastu erikaebust ei ole. (Küll aga on seega erikaebus võimalik edasilükkamise palve mitterahuldamise puhul.)

Lõpuks tehi arutamise kohta suulisel istungil olgu mainitud art. 176, mille järgi protsessipooled võivad omal kulul palgata vannutatud kiirkirjutajat, kelle stenogramm kohtuistungis käigust kohe peale arutamise lõppemist harilikult kirjaks muudetakse. Stenogramm ise ja tema tõlge lisandatakse istungiprotokollile.

Mis puutub tähtaegadesse Poola TKS-s, siis viimane tunneb nii seaduslikke kui ka kohtulikke tähtaegu (art. 180—181), kusjuures kohtuesinik võib protsessipoole

² Teht = Gerichtssache, delo.

palvel, mis enne tähtaja lõppemist esitatud, kohtulikku tähtaega mõjuvatel põhjustel pikendada või lühendada, vastaspoole arvamust kuulamata (art. 182). Tähtaja lühendamise palve tagasilükkamise, esmakordse pikendamise ja teiskordse pikendamise palve tagasilükkamise vastu erikaebust esitada pole lubatud (art. 183).

Tähtaja taastamist³ võib protsessipool paluda, kui ta süüdi pole protsessi toimuste tähtajal mittesooritamises. Tähtaja taastamine ei ole — art. 185 § 2 põhjal — lubatud, kui tähtaja viimane protsessipoolele taamuslikke⁴ protsessuaalseid tagajärgi ei too.

Poola uus TKS ei tunne protsessi katkestamist seaduse alusel, küll aga menetluse seistamist.

Artiklites 190, 195 ja 196 on loendatud need juhtumid, mil kohus menetluse seistab. Need on: 1) kui üks protsessipooltest või tema seaduslik esindaja sureb, kui ta protsessivõime kaotab või tema seaduslik esindaja enam esindaja ei ole; 2) kui advokaadisundusega protsessis volitatud advokaat sureb, protsessivõime kaotab või advokatuurist lahkub; 3) kui kohtutegevus sõjasündmuste või teiste takistuste pärast seisab; 4) kui ühe protsessipoole varanduse kohta on avatud konkurss ja vaidlusobjekt kuulub konkursitompu; 5) kui protsessipool või tema seaduslik esindaja sõja ajal sõjateenistuses on või üldse sellises kohas viibib, millega kohtu asukohal eriliste olude tõttu side puudub.

Peale nende juhtude loendab art. 197 veel 4 juhtu, mil kohus võib menetlust seistada: 1) kui tehiootsustamine olenevalt sõltub mõne teise protsessi tulemusest; 2) *interventio principalis*'e puhul; 3) kui tehiootsustamine oleneb mõne haldusorgani eelnevast aktist, ja 4) kui kerkib üles asjaolu, mille lahendamine toimub kriminaal- või distsiplinaarkorras ja mis võiks mõjustada tsiviilprotsessi otsust.

Lõpuks seistab kohus menetluse ka siis, kui mõlemad pooled seda paluvad (art. 201 § 1).

Artiklid 192—194, 195 (lõpplause), 198 ja 199 käsitlevad menetluse uuesti jätkamist ja art. 204 räägib menetluse lõpetamisest. Menetluse seistamise juhtumeil jääb seisma ka kõikide tähtaegade kulgas kuni menetluse jätkamiseni

³ Taastamine = Wiederherstellung d. Frist, vozstanovlenije srōka.

⁴ Taamus = Nachteil, nevōgoda.

(art. 200). Menetluse lõpetamise puhul esimese astme kohtus hageja võib esitada uue hagi, kuid esialgne hagi ei katkesta aegumist (art. 204 § 2).

Suulise tehi arutamise tähtpäeva määrab kohtuesinik art. 221 § 1 alusel ühel ajal hagipalve saatmisega kostjale. Tähtpäev määratakse — vastavalt art. 164 § 2 ja 221 § 2 sätetele — nii, et kutse kätteandmise ja suulise tehi arutamise vahel oleks vähemalt nädal aega (kaubanduslikes protsessides ainult 3 päeva). Siin tuleb jällegi eriliselt mainida art. 223 sätteid. Selle artikli § 1 järgi võib kohtuesinik „asjaolude kohaselt“ enne suulist arutamist hagipalve ja muude dokumentide alusel järgmisi korraldusi teha.

Nimelt ta võib: 1) protsessipooli suulisele arutamisele isiklikult ilmuda lasta, või ka esindajate kaudu, samuti nõuda protsessipooltelt ürikute, raamatute, plaanide jne. esitamist; 2) ta võib nõuda ametiasutistelt ja ametnikelt vastavaid tõendeid, kui protsessipool ise neid muretseda ei saa; 3) ta võib suulisele arutamisele ka tunnistajaid kutsuda; 4) ka asjatundjaid võib kohtuesinik suulisele arutamisele kutsuda.

Peale selle võib kohtuesinik, — sama art. 223 § 2 alusel, hädavajalikkudel juhtumel veel enne suulist arutamist — paigavaatlust määrata.

Kohtuesinik peab valvama, et tehi arutamine keerukaks ei muutuks, ja hoolitsema, et suuline arutamine kõik vaidlusküsimused selgitaks, nii et arutamine võimalikult ilma edasilükkamiseta lõpetataks (art. 227).

Ühenduses suulise tehiarutamisega käsitleb Poola TKS järgnevalt tõendamismenetlust. Siin väärrib tähelepanu art. 244. See lausub: „Kohus võib *ex officio* isegi selliseid tõendeid kasustada, milledele pooled ise ei toetu, milledest aga kohus poolte seletuste kaudu ja tehist teada saanud, kui vaid seadused üksikjuhtudel teisi sätteid ei sisalda.“

Kohus hindab tõendite usutavust ja jõudu oma vaba veendumuse järgi, kõike vaidlusmaterjali igakülgsest kaaludes (art. 250 § 1). Tõendamismenetlus ise toimub — nagu meilgi — üldreeglina selles kohtus, kus protsesski. Kuid tõendamismenetlust võib toimetada ka üksik, eriti selleks käsundatud kohtuliige ja ka linnakohus. Kui tõendite esitamiseks on takistused olemas, mis võivad kesta määramata aja või kui tõendi esitamine peab toimuma välismaal, siis võib kohus

ühe protsessipoole palvel tõendi esitamiseks tähtaja määrata. Kui selle tähtaja vältel tõendit esitatud ei ole, jätkatakse tehi arutamist selle tõendita (art. 260 § 1).

Mis puutub tõendite üksikuisse liikidesse, siis art. 262—280 käsitletud kirjalikkude tõendite osas mainimisväärseid erinevusi meil kehtivast TKS-st ei ole.

Tunnistajate osas on Austria ZPO [§ 183 (2)] eeskujul selgesõnaline norm, et tunnistajate varal tõendamine ei ole lubatud, kui mõlemad protsessipooled sellele vastu vaidlevad (art. 282). Tunnistajana esinemise võime ja taandamise kohta kehtivad Poola TKS-s enam-vähem samad sätted, mis meiegi TKS-s.

Haiguse või kehavigastuse pärast kohtusse ilmuma takistatud tunnistajat võib üle kuulata ka tema kodus (art. 288).

Mööda minnes olgu tähendatud, et Poola uus TKS tunneb kolme liiki tunnistajate vannet: ristiusuliste jaoks on kiriklik vanne risti ees, juudiusulised panevad vannet andes parema käe thorale ning teiste usundite liikmed annavad ilmliku vande (art. 292—293).

Peale tunnistaja ilmumata eest trahvimise tunneb Poola TKS ka tunnistusest, vandeandmisest ja kirjaliku tõendise esitamisest keeldumise eest trahvimist. Siin kohus määrab — mõlema protsessipoole arvamust keeldumise põhjuse üle ära kuulates — rahatrahvi kuni 500 slotini (art. 302 § 1). Rahatrahvi kõrval võib kohus tunnistusest või vandest keeldumise korral tunnistajat karistada aga veel kuni ühenädalase arestiga. Kohus vabastab tunnistaja arestikaristusest, kui tunnistaja annab oma tunnistuse või vande (art. 302 § 2).

Asjatundjate ja paigavaatluse kohta käivad normid erinevusi ei sisalda.

Erilise tõendamisvahendina esineb Poola uues TKS-s nn. poolte küsitlemine⁵.

TKS art. 323 järgi kohus, kui tõendite puudulikkusel või otsesel puudumisel mõned vaieldavad küsimused, mis tehi otsustamisel olulise tähendusega, selgitamata jäävad — võib nende küsimuste selgitamiseks kasutada protsessipoolte küsitlemist, välja arvatud juhtumid, kus tõendamine tunnistajate abil üldse lubatud pole.

⁵ Saksa ZPO-s (§ 445 uues redaktsioonis) „Beweis durch Parteivernehmung“.

Protsessipoolt võib küsitella, kuigi vastaspool küsitlemiseks määratud tähtpäeval kohtusse ei ilmu või oma õeldisest keeldus. Kohus enne küsitlemist teatab protsessipooltele, et nad on kohustatud tõtt rääkima ning et pooled peavad — kui asjaolud seda nõuavad — oma õeldisi vandega kinnitama. Kui protsessipool on hooldamise, eestkoste või kohtuliku valve all, samuti, kui on mitu kaasvõlgnikku, — võib kohus omal suval küsitella kas protsessipoolt ennast või tema seaduslikku esindajat (eestkostjat, hooldajat, konkursivalitsejat) või aga ka mõlemaid koos.

Seltsis, kus osa seltslasi vastutab isiklikult, võib kohus küsitella kas ühte isikliku vastutusega seltslast või mitut (art. 324). Kui olmastel või õiguslikel põhjustel ainult ühe protsessipoolte küsitlemine võimalik on (näit. teine pool ei tea küsimusest midagi), siis kohus otsustab, kas seda ühte protsessipoolt küsitella või üldse sellest tõendamisvahendist loobuda (art. 325). Juhul, kui poolte küsitlus ei too vajalikku selgust vaidlusküsimusse, võib kohus omal valikul üht protsessipooltest vande all küsitella (art. 326 § 1). Ühe protsessipoolte vande all küsitlemine teatava olma kohta ei takista teise protsessipoolte küsitlemist, samuti vande all, teiste asjaolude üle (art. 326 § 2). Protsessipoolte õeldist vande all küsitlemisel hindab kohus — art. 328 otsese sätte kohaselt — oma veendumuse järgi kõige tõendusmaterjali igakülgse kaalumise põhjal. Seega kohtu vaba tõendite hinne kehtib isegi protsessipoolte vandeliste õeldiste kohta küsitlemisel.

Lõpuks, ühenduses tõenditega käsitleb Poola TKS veel tõendite kindlustamise küsimust. Et Poola TKS art. 330—338 vastavad enam-vähem täielikult meil kehtiva TKS §§ 82²—82⁹ sätetele, siis neil peatuda oleks asjatu.

„Menetluse“ peatüki neljas osa räägib kohtuotsustest, mille all tuleb mõista nii kohtuotsust tavalises kitsamas tähenduses, tagaseljaotsust, kui ka kohtu erimäärust.

Siin — art. 342-s — on väljendatud ka üks võistlevuspõhimõtte avaldus. „Kohus“ — lausub mainitud artikkel — „ei ole õigustatud otsustama asja, mis ei kuulu hagi sisu hulka, samuti ei või kohtuotsus ületada nõudluse piire.“

Poola TKS rakendusmääruse art. XVII § 1 järgi on Varssavi, Lublini ja Vilno kohturingkondades jäetud kehtima Vene, s. o. ka meil kehtiva TKS § 9 sätted, et kõik kohtuasutised on kohustatud otsustama asju kehtivate seaduste

täpsa mõtte järgi. Seaduse selgusetuse, lünkade ja vastukäivuse puhul tuleb otsus teha seaduste üldise mõtte kohaselt. Olgugi et see Vene TKS § 9 norm on otseselt kehtima pandud ülemalmainitud Poola kolmes kohturingkonnas, tuleb teda laiendavalt tõlgendades kehtivaks pidada kõigi Poola kohtute kohta.

Mis puutub eriti tavaõiguse kohaldamisse otsuste tegemisel, siis art. 344 järgi kohus rakendab asjaosaliste poolt kehtima pandud tavaõiguslikke norme seaduses ettenähtud juhtumel, kui need normid on kohtule teada või nad on menetluse ajal teatavaks tehtud. Võõra riigi seaduste kohaldamise vajaduse puhul kohus — kui ta ise vastavat seadust ei tunne ja seadus ka kohtu menetluse ajal pole teatavaks tehtud, — pöördub abisooviga kohtuministri poole.

Poola uus TKS teeb samuti, nagu meil kehtiv TKS, kindlat vahet kohturesolutsiooni ja lõppvormis ehk põhistatud otsuse vahel, kuid sisaldab ses küsimuses erinevaid sätteid.

Resolutsiooni kuulutamist võib erandjuhtumel kõikides kohtutes 2 nädala võrra edasi lükata (art. 349 § 2). Lõppvormis, õigemini põhistatud otsuse kohta tuleb märkida, et kohus art. 350 kohaselt peab otsuse kirjalikult põhistama kahe nädala jooksul ainult siis, kui üks protsessipooltest hiljemalt nädala jooksul, arvates resolutsiooni kuulutamisest, seda on palunud. Põhistatud otsuse koostamine on tehiesitaja ülesandeks, viimase mitterääramisel põhistab otsuse kohtunik, keda käsundab kohtuesinik. Kohtuotsuse põhistamine ja kättesaatmine protsessipooltele on kohtule *ex officio* sunduslik — art. 354 § 1 põhjal — kõigis protsessides, kus kindralprokurör esindajana osa võtab. Teistel juhtumel võib asjaosaline saada põhistatud otsuse ainult vastava kirjaliku, põhjendatud palve esitamisel.

Otsuste eeltäitmise kohta kehtivad art. 355—358 vastavad enam-vähem meil kehtiva TKS §§ 737 jj. sätetele, selle erinevusega, et Poola TKS art. 355 tunneb teisi ja ka arvult vähem eeltäite võimalusi kui meie TKS §§ 737 ja 737¹. Nimelt art. 355 järgi võib kohus hageja palvel otsuse kas terves ulatuses või osaliselt eeltäitele pöörata järgmistel juhtudel: 1) kui haginõue on osaliselt või terves ulatuses rahuldatud kostja õigeksvõtmisel; 2) kui nõudjale mõistetud elatusraha või töötasu; 3) kui edasilükkamine võib otsuse täitmise võimatuks teha või seda oluliselt raskendada või hage-

jale kahjusid tekitada; 4) tagaseljaotsuse puhul; 5) kui asi kuulub kohtu selle osakonna kompetentsi, kes lahendab kaubanduslikke protsesse; 6) kui otsus on tehtud vekslil, tšeki või avaliku dokumendi alusel.

Meie TKS § 738 sarnaselt võib ka Poola TKS art. 356 järgi kohus eeltäite tagamist kindlustusvahenditega nõuda. Samuti nagu meie TKS § 740, ütleb ka Poola TKS art. 357 § 1, et eeltäitmine kindlustusvahenditega tagamisel pole siis võimalik, kui eeltäitmine võib kostjale tekitada heastamatuid kahjusid. Kuid — lisab Poola TKS juurde — see keeld ei käi otsuste kohta, milledega isikule mõistetud tema töötasu.

Tagaseljaotsuste kohta kehtivad artiklid 359—368, samuti sätted erimääruste kohta (art. 374—379) ei sisalda erinevusi ega muud mainimisväärsust. Küll aga on Poola uues TKS-s normitud kohtuotsuste parandamise, täiendamise ja seletamise küsimus.

Nii võib kohus art. 369 § 1 põhjal kõigepealt parandada ebatäpsusi, kirjakomistusi, ebaõigeid arvusid ja muid nähtavaid eksimusi kohtuotsuses. Kohus teeb neid parandusi kindlalt kohtuistungil. Vajaduse korral kohus võib nõuda protsessipooltelt seletusi ja selgituseks isegi täiendava suulise arutamise määrata (art. 369 § 2). Parandid tehakse otsuse algkirjal ja — poolte palvel — ka põhistatud otsusel (art. 369 § 3). Protsessipoolel on art. 370 järgi õigus kahe nädala jooksul, arvates kohtuotsuse kuulutamisest, paluda otsuse täiendamist, eriti juhtumel, kui kohus selle protsessipoole palveid ei rahuldanud täiel määral, või kui kohus jättis tagajärjeta hageja palve otsuse eeltäite kohta.

Ka siin võib kohus protsessipooltelt uusi, täiendavaid seletusi nõuda ja isegi suulise arutamise määrata. Lõpuks, otsuse teinud kohus lahendab poolte palvel ka kõik kahtluseküsimused otsuse tõlgendamise kohta, kui need kahtlused võivad takistada otsuse sooritamist.

Kõik ülaltoodud sätted on kohaldatavad menetluse kohta üldiselt kõikides kohtutes ja kohtuastmetes. Peale nende sisaldab aga Poola TKS I peaosas II raamatu menetluse osa veel mõningaid erisätteid menetluse kohta linnakohtutes. Mainimisväärt on siin järgmised normid. Art. 384 § 1 järgi võib advokaadita esinev protsessipool hagi- ja teisi palveid linnakohtule ka suuliselt esitada, neid kohtuprotokollile kanda lastes. Sama artikli § 2 lausub, et kohus — vastavalt asja-

oludele — juhib hageja tähelepanu sellele, et tema hagi on juba vormilistel põhjustel lubamatu või lausa põhjendamatu, alusetu. Peale selle teatab kohtunik, kui vaja, advokaadita esinevale protsessipoolele ka protsessitoimusteks vajalikkudest tähtaegadest, kusjuures eriti juhib tähelepanu edasikaebe ja erikaebuste tähtaegadele (art. 384 § 3).

Art. 385 järgi võib linnakohtule esitada hagipalvet, milles taoteldud üriobjekti tagasivõttu või tagasiandmist üri-vahekorra lõppemise momendil, isegi enne selle momendi saabumist. Arutamispäeva ja kutse ühes hagipalvega kätteandmise vahel peab linnakohtus olema vähemalt 3-päevane ajavahemik (art. 386 § 1). Kui ringkonnakohus saatis põhistatud otsuse vastavale palujale kätte, ei tee seda linnakohus mitte. Viimane — art. 389 kohaselt — ainult teatab vastavale protsessipoolele, et põhistatud otsus on valmis.

Rikutud valduse kaitse, kui ka kaotatud valduse endistamise hagid kuuluvad linnakohtute kompetentsi. Esitamistähtajaks on üks kuu, arvates valduse rikkumise või kaotamise faktist teadasaamise ajast, kuid valdushagi ei saa esitada hiljem kui 6 kuud peale valduse rikkumist või kaotamist (art. 390).

Lõpuks, ütleb art. 392 § 1, kuulub linnakohtute kompetentsi, peale harilikkude, neile alluvate tsiviilhagide arutamise eriti ka veel lepitusmenetluse toimetamine, vaatamata tehiallumusele, tingimusega ainult, et hagi esitatakse isiku vastu, kes elab selle linnakohtu piirkonnas.

Menetlust käsitleva peatüki lõpposa räägib edasikaebevahendeist, nimelt apellatsioonist, kassatsioonist ja erikaebustest.

Siin olgu meelde tuletatud, et ringkonnakohtu kui esimese astme kohtu otsuste peale apellatsioonikohtuks on Poolas nn. apellatsioonikohus, linnakohtu otsuste peale apellatsioonistmeks on ringkonnakohus ja rahukohtu otsuste jaoks linnakohus.

Apellatsiooni tähtajaks on 2 nädalat, mille jooksul vastaspool apelleerimisseletuse või ka vastuapellatsiooni või mõlemad ühendatult võib esitada (art. 393 ja 397). Apellatsioonipalve tuleb apellatsioonikohtus kinnisel istungil arutusele, kui: 1) apellatsiooniga taotellakse menetluse tühistamist, ja 2) kui apellatsioonipalve esitaja loobub suulisest tehiarutamisest ja vastaspool sellele vastu ei vaidle. Kohus võib

aga ka eelmainitud juhtumel suulise arutamise määrata (art. 400 § 1). Mitteavalikul istungil tehtud otsus saadetakse põhistatult pooltele (art. 400 § 2).

Art. 405 normib protsessipoolte küsitlemist vande all apellatsioonikohtus. Nimelt selle artikli § 1 ütleb, et apellatsioonikohus ei või vastaspoolt vande all küsitella, kui teine pool juba ringkonnakohtus oli samas küsimuses vande all küsiteldud. Kui ringkonnakohtus lükkas vande all küsitlemise palve tagasi, võib apellatsioonikohus küsimust uuesti kaaluda ja vajaduse korral ise vande all küsitlemist toimetada (art. 405 § 2).

Artikkel 408 § 1 sõnastab tuntud tsiviilprotsessi põhimõtte, et apellatsioonikohus vaatab apelleeritud otsuse läbi ainult apellatsioonipalve ulatuses; kuid sama artikli § 2 näeb ette võimaluse, et apellatsioonikohus võib otsuse muuta kas terves ulatuses või osaliselt, kui ringkonnakohtu menetluses on olnud mõni nn. tühisuspõhjus või kui ringkonnakohtus mitte tehi kui sellise üle otsust ei teinud. Muutmise põhjusi hindab apellatsioonikohus *ex officio*.

Selliseid muutmise aluseid loendab art. 409 tervelt seitse. Nimelt tühisus on olemas: 1) kui tsiviilkohtulik kaitse pole üldse lubatud ega võimalik; 2) kui üks protsessipooltest polnud protsessivõimne, mittenõutavalt esindatud või tal puudus volitus protsessi ajamiseks; 3) kui samade protsessipoolte vahel on sama nõudluse kohta veel teine varem alustatud protsess; 4) kui õigustüli on seadusjõuselt juba otsustatud; 5) kui otsuse teinud kohtu koostis oli vastuolus seaduse sätetega; 6) kui seaduse järgi taandatav kohtunik otsustamisest osa võttis, ja 7) kui ühel protsessipooltest puudus võimalus oma õigusi kaitseda. Apellatsioonihagi arutamise ja apellatsioonikohtu otsuste sooritamise kohta kehtivad normid sarnanevad suurel määral meil kehtiva TKS sätetega.

Erikaebuste jaoks on art. 421 § 1 järgi üldiselt kohaldatavad apellatsiooni kohta antud normid ühes vastavate erisätetega art. 419—423.

Kolmandaks edasikaebuse vahendiks on kassatsioonikaebus kõrgeimale kohtukojale. See kõrgeim kohtukoda koosneb kahest osakonnast — tsiviil- ja kriminaaldepartemangust. Tavaliselt on kõrgeima kohtukoja koostis istungil

kolmeliikmeline, teda võib aga tähtsamatel juhtumel 7 liikmeni suurendada. Sellise 7-liikmelise kolleegiumi otsuseid võib erilisse õiguspõhimõtete raamatusse kanda, kus neid võib muuta ainult kõrgeima kohtukoja täiekoosseisulise osakonna otsusega⁶.

Üldiselt on kõikide apellatsioonikohtute otsuste ja menetlust lõpetavate erimääruste peale kassatsioon võimalik (art. 424 §§ 1—2), kuid seadus loendab siiski teatavad erandid, kus kassatsioon lubatud pole.

Nimelt, kui varandusliku hagi summa ei küüni 500 slotini, siis kassatsioonipalvet esitada ei saa (art. 425 § 1), välja arvatud juhtumid, kui kodanik nõuab kahjutasu riigi- või omavalitsusorganilt, kes seaduse- või teenistuskohustuste vastase toimusega kodanikule kahju tekitanud (art. 425 § 2).

Kassatsioonkaebus ei ole lubatud ka rikutud ja kaotatud valduse hagides (art. 425 § 3). Poola uus TKS tunneb neid samu kassatsioonipõhjusti (art. 426), mis meilgi kehtiv TKS ja ka kassatsiooni kautsjonit (art. 428). Kõrgeim kohtukoda otsustab õigustüli kassatsioonipalve piirides, kuid ta peab *ex officio* vaatama, kas kaevatud otsus pole tehtud oluliste protsessisätete vastaselt või isegi avaliku korra vastu ei käi (art. 434). Vastavalt kassatsioonipõhimõttele, kõrgeim kohtukoda kas lükkab kassatsioonipalve tagasi (art. 436), või tühistab kaevatud otsuse ja saadab tehi uueks otsustamiseks otsuseteinud kohtule teises koostises või teisele samaastmelisele kohtule (art. 437).

Peale edasikaebe vahendite — apellatsiooni, kassatsiooni ja erikaebuste — käsitleb Poola TKS eripeatükis veel menetluse uuendamist (art. 442—457).

Protsessi käsitleva, s. o. II raamatu viimase, V tiitlina on Poola uude TKS-sse paigutatud erimenetluskorrad: nimelt mõlemad lihtsustatud protsessiliigid — käskusmenetlus ja manitsusmenetlus⁷. Mõlemal juhul on tegemist teatava maksukäskusega, kuid mõlemad menetlusevormid eri-

⁶ Vt. Poola Kohtuasutiste seadus, art. 36, 39 ja 40.

⁷ Käskusmenetlusele vastab Austria ZPO §§ 548—554 normitud Mandatsverfahren; manitsusmenetluse eeskujuks on Austria Jurisdiktionsnorm'is ja ZPO-s mainitud Mahnverfahren. Saksa ZPO — §§ 688—701 — tunneb ainult ühte nimetust — Mahnverfahren, mille all on aga mõistetud peamiselt käskusmenetlust.

nevad teineteisest tunduvalt ja seepärast on nad ka eraldi normitud.

Käskusmenetluses võib hageja paluda, et kohus rahalise või üldse asendatavate asjade nõuete puhul kostja vastu annaks maksukäskuse, tingimusel, et haginõue on täies ulatuses haginõuetele lisandatud dokumentidega tõendatud.

Sellisteks tõendusdokumentideks on esiteks Poola ametiasutiste poolt antud avalikud aktid ja ka eradokumendid, millede allkiri Poola kohtu või notari poolt tõestatud (art. 458). Käskusmenetlus on, teiseks, võimalik ka vekslite ja tšekikohustuse alusel, kui selline kohustus on vaid kehtiv ja ehtis (art. 459 § 1). Nähtub dokumendist, vekslit või tšekist, et hageja vastu võib esitada aegumisvaidet, siis on maksukäskuse andmine lubatav ainult sel tingimusel, kui hageja kohtule kirjalikult tõendab, et aegumise kulg on seistatud või katkenud olnud (art. 460). Kui maksukäskust anda ei saa, hagi aga hariliku kohtumenetluse nõuetele vastab, siis toimub tehi arutamine üldise, s. o. tavalise protsessi korra järgi (art. 461).

Nagu meie sundtäitekorra, nii ka käskusmenetluses toimib üks kohtunik, suulist arutamist ei ole, pooli kohtusse ei kutsuta jne. Maksukäskuses kohus märgib, et kostja peab ühe nädala jooksul, vekslite ja tšekite järgi nõudluste puhul aga kolme päeva jooksul, maksukäskuse kättesaamisest arvates, haginõudmise täies ulatuses ühes kõigi kuludega tasuma või sama aja jooksul temale kuuluvad vaided kirjalikult kohtule esitama (art. 462 § 2). Artikkel 467 järgi käskusmenetluse kohta kohaldatakse kõiki üldisi tsiviilprotsessi sätteid, kuid — lausub sama artikkel — maksukäskus ei ole võimalik algdokumendi ärakirja alusel. Ka puuduvad siin tavalised edasikaebvahendid, välja arvatud erikaebus kohtukulude osas. Ka ei ole käskusmenetluses vastuhagi võimalik (art. 467).

Manitsusmenetlus erineb — nagu tähendatud — tunduvalt käskusmenetlusest. Kõigepealt — art. 469 järgi — manitsusmenetluse objektiks võib olla ainult rahaline nõue (mitte *res fungibilis* üldse) ja mitte üle 1000 sloti. Käskusmenetluses pidi nõudlus kindlate ürikutega tõendatud olema, manitsusmenetluses piisab lihtsast enam-vähem põhjendatud

hageja väitest. Ka on maksukäskusel manitsusmenetluses märksa vähem jõudu kui käskusmenetluses.

Kohus annab ka siin maksukäskuse suulise arutamiset ja kostjat kohtusse kutsumata. Maksukäskuses kohus märgib, et kostja peab kahe nädala jooksul, maksukäskuse kätteandmisest arvates, kas nõutud summa ühes kuludega tasuma või esitama tal olevad vaided (art. 470 §§ 1—2). Vastupidiselt käskusmenetlusele, ei ole maksukäskus siin eeltäidetav, ka võib vaideid esitada suuliselt kohtuprotokollil kandmiseks ja isegi põhjendusi, asjaolusid ja tõendeid lisandamata (art. 471 § 1).

Õigeaegne vaide esitamine tühistab maksukäskuse jõu, vaatamata sellele, et vaie ainult osa nõudlust puudutas või vaide üks kostjatest esitas (art. 473 § 1). Art. 475 § 1 loendab järgmised juhtumid, kus kohus manitsusmenetluse korras maksukäskust ei anna:

1) kui seda nõudlust ei saa manitsusmenetluse või üldse tsiviilprotsessi korras esitada; 2) kui hagist enesest nähtub, et nõudlus on lausa alusetu; 3) kui nõude rahuldamine sõltub vastusammest, ning 4) kui kostja elukoht teadmata või maksukäskust talle saata polnud võimalik. Neil juhtumel ei ole maksukäskuse andmine võimalik ka siis, kui takistus puudutas ainult osa nõudlusest või ühte mitmest kostjast (art. 475 § 2).

Maksukäskuse mitteandmise vastu ei ole erikaebus võimalik. Hageja võib aga oma nõudlusega pöörduda kohtu poole harilikus protsessikorras (art. 476).

Vaidlusprotsessi III raamat käsitleb lõpuks veel ka vahekohtukorraldust (art. 479—507) ja teeb seda kaunis üksikasjaliselt. Artiklite sätted selle instituudi kohta, nagu näitab nende sisu ja sõnastus, on enamikus võetud nii Vene, Saksa kui ka Austria tsiviilprotsessi seadustikest, osalt aga uuesti kujundatud. Sisult see vaidlusprotsessi viimane raamat mainimisväärseid uuendusi ei sisalda.

Seega lõpetame Poola uue TKS ülevaate. Ülevaatest jäävad välja esiteks hoiukorra ja täävitlusmenetlused (proklaamenetlused), sest neist Poola TKS ei räägi sõnagi; teiseks, ei ole erilist põhjust peatuda ka sooritusmenetlusel, mis küll on tsiviilprotsessi lõppstaadium, kuid selline staadium, kus on, nagu teada, võrdlemist vähesel määral puhtkohtulikku tegevust — õigusmõistmist.

Laesio enormis.

Leo Leesment.

I. Sissejuhatus.

Laesio enormis ehk ülemäärane kahju oli tekkinud kõigepealt ostu-müügi lepingu juures. *Laesio enormis*'e (allpool *l. en.*) all mõistetakse kannatanu lepinguosalise õigust nõuda ostu-müügi lepingu tühistamist, kui toimingu hind erineb tõelisest väärtusest rohkem kui poole, teiste sõnadega, 50 % võrra. Et vältida tühistamist, on teisel lepinguosalisel õigus tasuda lepinguhinna tõelist väärtust.

„Õiguses“ on juba varemini võetud sõna *l. en.* kohta. Nii on käsitelnud nimetatud küsimust W. Kaznelson („Õigus“ 1930, nr. 7, lk. 289 — 305), peamiselt mis puutub *l. en.*-sse kaubandustehinguis. Ta jõuab otsusele, et *l. en.* ei laiene kaubanduslikele tehinguile. *De lege ferenda* ta suhtub *l. en.*-sse täiesti eitavalt. Nimetatud kirjutisele vastas Riigikohtu esimees K. Parts („Õigus“ nr. 7, lk. 305 — 307). Viimane lükkas ümber mõne Kaznelsoni väite. *L. en.*-e kohta *de lege ferenda* K. Parts seab üles küsimuse, kas ei tuleks *l. en.*-ga seotud kehtivaid seadusmäärusi osalt parandada või nende asemele anda mõni laiaulatuslikum määrus Saksa BGB eeskujul. Kuid ta kahtleb meie juures Saksa õiguse vabama võimaluse, subjektiivse momendi paremuses kindlalt fikseeritud, objektiivse *ultra dimidium*'i suhtes. Lõppeks, mõlemad autorid on ühel arvamusel, et *l. en.*-l pole paika puhtkaubanduslike tehingute juures.

II. *Laesio enormis* rooma õiguses.

L. en. on rooma õiguse päritoluga, kuigi ei esine rooma klassikalise¹ ajajärgu õiguses. Nooremad romanistid toonitavad üksmeelselt, et *l. en.* oli tekkinud hilisemas rooma õiguses. *L. en.* esineb esmakordselt alles Justinianuse koodeksis². Ka nimetus *laesio enormis* üldse ei esine rooma õiguses, kus vaid on juttu kirjeldaval viisil õiglase väärtuse

¹ Seda enam ei esine *l. en.* primitiivses ürg-rooma õiguses, mida just toonitab W. Kaznelson, lk. 289.

² Paul Frédéric Girard, Manuel élémentaire de droit romain. VII väljaanne. Pariis 1924, lk. 569 j.

allapoolsest osast — *minus dimidia (pars) iusti (veri) pretii*. Oskussõna *laesio enormis* on keskajal glossaatorite loodud.

Codex Justinianus'es IV 44, „ostu-müügi tühistamisest“ leiduvad seadused 2 ja 8, mis käsitlevad *l. en.-t*, on III saj. lõpust p. Kr. s., seega Rooma riigi absolutismi perioodist.

Nimetatud seadused, mille aluseks keiserlikud konstitutsioonid, võimaldasid kinniku — *fundus* — müüjale nõuda lepingu tühistamist, kui ta oli saanud müügihinnana alla poole objekti õiglasest väärtusest. Seejuures on jäetud ostjale õigus, kui ta soovib, objekti enda kätte jätta, juurde makstes niipalju, et kinniku hind vastaks tõelisele väärtusele.

Stuttgartis ilmuvas võrdleva õigusteaduse ajakirjas väidab H. Scheuer uurimuses *l. en.-e* üle, et isegi ülalnimetatud keiserlikud konstitutsioonid õieti pole sisaldanudki *l. en.-t*, vaid viimane alles oli interpoleeritud Justinianuse koodeksi koostamisel³. Oli ju *Codex*'i mõte olla kehtiva õiguse kodifikatsiooniks, mille normistik läbi töötatud, süstematiseeritud ja ühtlasi vajaduse korral muudetud⁴.

Juba ligi saja aasta eest uurides *l. en.-t*, noor Tartu ülikooli professor K. O. v. Madai⁵ oli viidanud Paulusele — Rooma klassikalise ajajärgu tunnustatud juristile III sajandist p. Kr. —, iseloomustades roomlaste tolle aja ostu-müüki⁶. Nimelt on seal öeldud: Dig 19, 2, 22, 3: ostu-müügi juures loomulikult on lubatud kallimat odavamini osta ja odavamat kallimalt müüa, seega vastastikku petta⁷. Kuid kui VI saj. p. Kr. s. Rooma maailmariigis asetleidva majandusliku kriisi ajajärgul oli vaja säilitada rahva püsimist maal — võimsat talupojaskonda, seeläbi kaitsedes põllukultuuri ja maaomandust ja omakorda kindlustades riigi-

³ Hans Scheuer, *Die Laesio enormis im römischen und im modernen Recht* (Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft; köide 47 ja 48); Stuttgart 1933 j., lk. 78.

⁴ Pietro Bonfante — Ernst Ein, Rooma õiguse ajalugu. Tartu 1930, lk. 476.

⁵ Karl Otto von Madai (1809—1850, Saksamaal) oli Tartu ülikooli õigusteaduskonna professor 1837—1842.

⁶ Madai, *Über die Aufhebung von Rechtsgeschäften wegen laesio enormis* (Bunge ja Madai, Theoretisch-praktische Erörterungen aus den in Liv-, Est- und Kurland geltenden Rechten, I). Tartu ja Leipzig 1840, lk. 103 j.

⁷ *Quemadmodum in emendo et vendendo naturaliter concessum est, quod pluris sit minoris emere, quod minoris sit pluris vendere et ita invicem se circumscribere...*

maksude maksjaid, siis oligi võetud Justinianuse koodeksisse norm, mis lähedane hiljemini lõplikult välja kujunenud *l. en.-le*⁸.

Nagu ülal nägime, oli *l. en.* sihitud müüja ja kinniku kasuks.

III. Ajalooline arenemine Vana-Liivimaal.

Keskaja glossaatorite arvamus, et *Corpus iuris* sisaldab absoluutset tõde — *ratio scripta* —, oli kaua aega kõikumatu ja soodustas ka *l. en.-e* mõiste laienemist. Mitmel pool *l. en.* oli laienenud ostu-müügi peale terves ulatuses, nii kinnikute pealt ka vallakute suhtes kui ka müüjalt mõlema poole, nii müüja kui ka ostja peale. Alles XVII sajandil hakatakse Justinianuse pärandisse suhtuma kriitiliselt ja süvenema *Corpus iuris*'e tekstidesse. Rooma õiguse retsipeerimisega hiliskeskajal *l. en.* oli tulnud ka Vana-Liivimaale, kus oli aja jooksul laiendanud oma kehtkonda.

Eestimaa maaõiguses *l. en.* esineb esmakordselt Rootsi ajal — Philipp Crusius' e eelnõus: *Des Herzogtums Ehsten Ritter- und Landrechte*. Nimetatud eelnõu jäi küll kinnitamata, kuid hiljemini omandas tegelikult seadusjõu ja esineb ka BES allikana. *L. en.* esineb mainitud eelnõus mitmes kohas, nii kõigepealt IV raamatus, 13. tiitlis, 4. artiklis: „*Wäre jemand über die Hälfte des rechten Werthes, was das verkaufte Gut nach gemeiner, gewöhnlicher Wardirung würdig, vervortheilet ... stehet dem verkürzten Theil frey, sothānen Kauf zu widerrufen, und müssen demselben seine Gelder, da er einige darauf bezahlet, wieder erstattet werden.*“ Eelnõu

⁸ Kaznelson ütleb, lk. 291, et nimetatud normiga oli tahetud kaitseda patriitside laste raiskamisi oma isade sugukondlikke latifundiumite müümise eest. See pole usutav, sest vaevalt on võideldud pillajatega *l. en.* abil, mida samuti ei eelda *Codexi* väljendised *humanum est*, ega *fundus*.

Ka pole kohane BES art. 1655, mida sama autor siin tsiteerib, sest ei põhine ju see rooma õigusel, vaid rootsi õigusel ja Eestimaa rüütli- ja maaõiguse IV, 14, 5-l, millest viimase allikana omakorda on mainitud Vana Testamenti, III Moosese, Ruti ja prohvet Jeremia raamatut.

Lõppeks, Kaznelsoni poolt samal lk-l tsiteeritud: Pokrovski, Kurs rimskago prava 1924, lk. 438, on nähtavasti trükiviga, sest säärane raamat pole tuntud; ühtlasi on jäetud välja raamatu ilmumise koht. Ka mujal on osundatud liiga pealiskaudselt ja hooletult, vt. Pokrovski, Nold e, nii et raske leida vastavat kohta algtekstis. — Vrd. ka Scheuer, op. cit., lk. 95.

koostati 1650. a., kuid temas viidatakse *l. en.*-e allikaina kohtuotsustele aastaist 1597 ja 1619⁹.

Eestimaa linnaõigus, olles sisult suuremal määral Lüübeki linnaõigus, hakkas juba 1248. aastast peale kehtima Tallinnas, hiljemini ka Rakveres ja võrdlemisi varakult ka Haapsalus. Lüübeki linnaõiguses *l. en.* polnud ette nähtud. Kuid Rooma õigus kehtis Lüübekis subsidiaarõigusena, mistõttu leiame kohtupraktises teise pildi¹⁰.

Teatavasti oli Lüübek Tallinnale kohtulikuks üleminstantiks. Ühes kohtuotsuses, mis saadetud Lüübekist a. 1483 Tallinna raele, kirjutatakse, et *l. en.*-e korral, sõnasõnalt „*bouen*¹¹ *de helffte*“, tuleb aasta ja päeva jooksul tühistada ost-müük.

Nii oli XV saj. teisel poolel Tallinnas tunda rooma õiguse mõju¹².

Eestimaa väiksemates linnades, esijoones Paides, kehtis aga Eestimaa maaõigus¹³, mis, nagu ülal näha, juba varakult tundis *l. en.*-t. Hiljemini näemegi, et *l. en.* oli tuntud ja kohaldatud terves Eestimaa linnaõiguse kehtkonnas.

Liivimaa maaõigus — Liivimaa Õiguspeegli ja Keskmise Liivimaa Rüütliõiguse näol — ei tundnud *l. en.*-t. Kuid Rootsi, samuti Vene aja eelnõudes, mis küll olid jäänud kinnitamata, on rooma õiguse retseptiooni tagajärjel sisse võetud keskaja rooma õiguses välja kujunenud *l. en.*¹⁴. See on toimunud tõenäoselt Eestimaa õiguse kaudu ja mõjustusel.

Liivimaa linnaõiguses ilmneb alul samasugune pilt. Meyer-Flügel'i Riia linnaõiguse eelkavas a. 1653, mis varsti kõrvale jäeti, oli *l. en.* sisse võetud. Kuid 1673, seega kakskümmend aastat hiljem, lõpetatud Riia linna uus seadusliku-eelnõu „*Der Stadt Riga Statuta und Rechte*“ *l. en.*-t üldse ette ei näe. Nimetatud väljaanne polnud küll Rootsis ametlikult kinnitatud, kuid tegelikult ta oli omandanud seadus-

⁹ J. Ph. G. Ewers, Des Herzogtums Ehsten Ritter- und Landrechte. Tartu 1821, lk. 323 ja 371.

¹⁰ Scheuer, op. cit., lk. 352.

¹¹ *bouen* on keskalamsaksa keeles üle.

¹² A. L. J. Michelsen, Der ehemalige Oberhof zu Lübeck und seine Rechtssprüche. Altona 1839, lk. 222 j.

¹³ F. G. v. Bunge, Wie kann der Rechtszustand Liv-, Est- und Kurlands am zweckmässigsten gestaltet werden? Riia ja Tartu 1833, lk. 14. — Madai, op. cit., lk. 174

¹⁴ Madai, op. cit., lk. 158 jj.

jõu mitte üksnes Riias, vaid ka Stokholmi ülemkohus kasutas teda õiguse mõistmisel kui kehtivat seadustikku¹⁵. Viimase seadustiku hilisemad väljaanded a. 1780 ja 1798, mis tegelikult kehtisid nende asendamiseni BES-ga, ei sisaldanud muudatusi ega uuendusi, seega samuti ei maini *l. en.*-t¹⁶.

Narva linnas kehtis 1585. a. peale Rootsi linnaõigus, mis *l. en.*-t ei tundnud¹⁷. Kuidas sel puhul toimus tegelikult kohtupraksises, pole teada.

Kokkuvõttes võib öelda, et niiviisi „ülemäärane kahjur“ juba enne Vene aega oli kehtinud nii Eestimaal — maal ja linnades — kui ka Liivimaa maaõiguse piirkonnas. Ainult Liivimaa linnaõiguse, samuti Narva linnaõiguse kohta tuleb konstateerida, et *l. en.*-e kehtimise kohta neis õiguse-väljaandeis midagi ei mainita¹⁸. Kas aga *l. en.* tegelikult on arvesse tulnud, on iseküsimus. Nähtavasti siiski, sest BES koostamisel *l. en.* esineb nii Liivimaa kui ka Narva linnaõiguses, kuid, nagu allpool selgub, teistest kohalikkudest õigustest erineva õigusmõjuga.

BES-s leidub *l. en.* mitmel kohal. Nii kõigepealt art. art. 3849 ja 3893. Siis veel art. art. 2742, 3615, 3894¹⁹, 3895 — 3897, 3925, 3979, 4037 ja 4115. (Järgneb.)

Arutlusi.

Vabaduskaotuslike karistuste täitmine ja vangistusametkond.

E. Koobakene.

Kõik need inimesed, kes kohtute ja vastavate asutiste otsustel või määrustel kinni peetakse meie vangistusametkonnas, peavad saama valvatud, toidetud, rõivastatud, ravitud, hooldatud ja kasvatatud; veel enam peab aga neid karistuste

¹⁵ Bunge, Einleitung in die liv-, est- und kurländische Rechtsgeschichte und Geschichte der Rechtsquellen. Tallinn 1849, lk. 234 j. — Madai, op. cit., lk. 166. — B. Hanenfeld, Collatio iuris statutarii Rigensis cum iure communi. Frankfurt Oderi ä. 1684, lk. 67.

¹⁶ Vt. eriti *Liber III, titulus XI: de emptione et venditione.*

¹⁷ Rootsi *Landslag* ega *Stadslag* üldse ei maini *l. en.*-t.

¹⁸ *Argumentum ex silentio*'le siin toetada ja järeldada on ettevaatamatu, sest kohtupraksise andmed pole veel lõplikult läbi uuritud.

¹⁹ Art. 3894 puudutab vaid Kuramaad.

kandmisel ette valmistama päevale, mis toob neile vabaduse, ja ajale, kus nad ei viibi enam vahi all. Sellepärast ei ole karistuste täideviimine üksnes juriidiline ega valitsusasutiste tehniline toiming, vaid ta on rohkem ühiskondlik kultuurtöö karistatud kaaskodaniku juures.

Meie uus Vangistusseadustik, mis koostatud sundusliku parandamise ja kasvatamise põhimõtetel ning kus töö tunnistatud mõjuvamaks vahialuste parandamise abinõuks, nõuab, et vangistusasutistes peab valitsema rahu ja kindel kord ning kasvatuslik vaim, mille sihiks on vahialuste parandamine¹. Sellega seab uus seadustik vangistusasutise ametnikule ja teenijale senisest palju suuremad nõudmised. Ta ei tohi mingis olukorras lasta end kallutada kaalumata sõnadele või tegudele ja peab laitmatult käituma, andes head eeskuju ning kindlustades oma autoriteeti. Ametnikud ja teenijad peavad kohtlema vahialuseid määratud režiimi kohaselt tõsiselt, õiglaselt, erapooletult ja inimlikult. Üldse peavad nad hea eeskujuga katsuma mõjustada vahialuseid korralikule käitumisele ja korra- ning tööarmastusele².

Karistuste täideviimise küsimused äratavad ka avalikkuses tõusvat huvi. Seadusandluse ja valitsusvõimu, seltskonna, kirjanduse, ajakirjanduse jne. jaoks pakuvad need inimesed, kes elavad meie vangistusasutiste müüride ja võrede taga, ning need abinõud, mida riik nende vastu tarvitab, põhjust seisukoha võtmiseks. Vahialuste riiklikult kasulikkudele töödele paigutamise kohta ongi võetud sõna ajalehtedes, et vastavad karistuskandjad paigutataks melioratsiooni- ja põllumajandustöödele³.

Niisugused sõnavõetud karistuste täideviimise sihis ja tees on tänulikult tervitatavad nendelt, kellele kasvatus ja inimesarmastuse mõttest juhitud arenemine ja parandamine asub ausalt südames. Kuid mida tõsisemalt karistuste täideviimisel rakendatakse sotsiaalsete kultuur-ülesannete läbiviimist, seda enam pörgatakse kokku probleemidega, mis vajavad hädavajalist selgitust.

Karistuste täitmine kui töö elava inimese, kui komistanud ühiskonnaliikme, kui venna juures tarvitab ametnikke kindla

¹ Vt. Vangistusseadustik § 32 ja Vangistusasutiste kodukorra kava §§ 2 ja 221 jj.

² Vt. sama §§ 3 ja 4.

³ Vt. „Kaja“ 1934, nr. 150, ja „Päevaleht“ 1934, nr. 149 ja 179.

elukutselise oskusega, asjaliste teadmiste ja sotsiaalse silmaringiga. Need kohustused asetavad kõrged nõudmised mitte üksnes asutise juhile ja tema lähematele kaastöölisele, vaid ka valversonaalile⁴. Nad peavad kasvatama ja parandama inimesi, kes toime pannud raskeid kuritegusid, kes enda või võõra süü läbi sattunud libisevale teele, samuti eksijaid ning eksiteele viiduid, kellel seni puudus korraliku eluviisi hea õpetus või kes olid ligipääsetamatud sellele. Neil tuleb karistusekandjaid õpetada täpsusele, korralikkusele, puhtusele, aususele, tõe- ja tööarmastusele. Kõikide nende ülesannete, samuti vahialuste valvamise ja teiste sellega seotud toimingu täitmisel tuleb ametnikkudel olla oma töös tõsise lahkuse, sügava psühholoogilise selguse ja õiglustundega igat karistusekandjat kohelda individuaalselt, õppida tundma vahialuse karistuse põhjust (tööpõlgus, liigjoomine, ahnus, äkiline viha jne.), talle seda selgitada, et tulevikus ära hoida teo kordumist. Õiglane ja ühtlane vahialuste kohtlemine on a priori nõutav, sest seaduserikkuja peab õppima, et seaduse ees on kõik võrdsed; ainult selle läbi saab karistusekandjale süvendada austustunnet riigi ja seaduste vastu ning äratada arusaamist seaduse õiglasest valjustest⁵.

Et kasvatusemõtetest kantud karistuste täitmise edukas läbiviimine oleneb esijoones vastavatest isikutest, siis parimad seadused ja sätted üksi ei aita, kui puuduvad ametnikud, kes suutelised andma seadustele elulist tähendust ja dünaamilist tõelikkust. Sellepärast tungib edasilükkamatu vajadusega esile vangistusametnike ametnikkude ja teenijate edasiarendamise küsimus vastava kooli või vähemalt kursuse näol.

Paljud asutised on oma ametnikkude ja teenijate teadmiste ning ametioskuse tõstmise ja edasiarendamise alal teinud tänuväärse töö. Politseiteenistusse määratakse või kinnitatakse ainult isikuid, kellel on politseiteenistuse kutsetunnistus ja seadustes või korraldustes nõutav üldharidus⁶; metsaametkonnas on läbi viidud, vastavalt erialale, sama kind.

Ka vangistusametnike ametnikkude ja teenijate edasiarendamine on tunnistatud vajalikuks juba 1878. a. Stokholmis peetud rahvusvahelisel vangistusametnike esindajate kongres-

⁴ Vrd. Frede und Grünhut, Reform des Strafvollzuges, 1927, lk. 166, ja Wulffen, Psychologie des Verbrechers, II köide, lk. 506.

⁵ Vrd. Ellger, Der Erziehungszweck im Strafvollzug, 1922.

⁶ Vt. Politseikooli ajutine korraldus (RT 1925 — 61/62).

sil⁷ ning ka meie uus Vangistusseadustik on pidanud seda tähtsaks⁸.

Vangistusametnike ametnikud, kellel peale üldiste laialdaste kohustuste on tähtsamaks ülesandeks vahialuste kasvatamine karistuste täideviimisel, täidavad sellega kriminaalkohtu tegevuse üht ülesannet. Ka kirjutab dr. Schmidt, et kuriteo jälgimine, karistuse mõistmine ja karistuse täideviimine on kolmikvennad ning prokuratuur, kohus ja vangistusametnikud samaväärsed ja ühevõrra tähtsad õigushoolduse liikmed⁹. Sellepärast, vastavalt töö tähtsusele ja teenistuse raskusele vangistusametnikutes, on tarvilik, et vangistusametnikute teenistusse määrataks või kinnitataks ainult isikud, kes praktikantidena teeninud nõutava aja, vastavalt ametikohale, ühes vangistusametnikutes, sooritanud kutseeksami ja omandanud seadustes või korraldustes nõutava üldhariduse; et ametisse määrataks ainult isikud, kellel peale kutseoskuse ja asjaliste teadmiste oleks elukutselist huvi vangistusametnikute teenistuse vastu ning endid pühendaksid sellele teenistusele; et vangistusametnikute ametnikkude ülesanded leiaksid kõrgemat tasuvust vastavalt nende raskele teenistusele, mis võimaldaks neil endid täiendada ka teoreetiliste teadmiste alal vastava kirjanduse murelsemisega; et teatud vaheaegade järel kokku kutsutaks üleriiklik vangistusametnikute juhtide kongress karistuste täitmise seoses olevate kasvatusliikude jne. küsimuste läbiarutamiseks ja ühtlustamiseks¹⁰.

Ametnikkude ja teenijate praktiline ettevalmistamine peaks koondatama ühe, paremal juhul, allpool ettetoodud põhjustel, kahe vangistusametnikute juurde: ühes, kus täide viiakse karistused vastavalt progressiivsüsteemile, ning teises, kus kinni peetakse parandatamatuid kurjategijaid — retsidivistide¹¹. Säärane isikute ettevalmistamine vangistusametnikutes

⁷ Vt. Hafner und Zürcher, Schweizerische Gefängniskunde, 1925, lk. 121.

⁸ Vt. Vangistusseadustik §§ 10 ja 12.

⁹ Vrd. Strafvollzug in Preussen, 1928, lk. VII.

¹⁰ Vrd. sama, lk. 156.

¹¹ Kriminaalseadustik resp. Vangistusseadustik asuvad seisukohal, et parandatav on iga süütegija, sellepärast pole ka ametnikkude ettevalmistus eriliste parandatamata retsidivistide jaoks määratud ametnikutes mõeldav. Vangistusseadustik eristab küll tegelikult paranejaid ja mitteparanejaid. Viimased jäävad nende paranemiseni või ka karistusaja lõpuni esimesse astmesse.

tiste teenistuskutsele ei tooks suuri lisakulusid, sest praktikandid õppimistel täidavad valvurite ülesandeid.

Ka ei saa vaikides mõelduda elukutseliste kurjategijate karistuste täideviimise probleemist.

Nagu eespool tähendatud, on karistuse täideviimise eesmärgiks karistatut nõnda parandada ja muuta, et ta ei anduks uuesti kuritegudele; see kehtib ka retsidivistide suhtes. Kuid see eesmärk on aga kättesaamatu¹², kus eeldused kasvatusmõju avaldamises puuduvad.

Tagajärjekat paranemist ja kasvatust võimaldab karistuse täitmine peab toimuma täiesti eraldatult elukutselistest kurjategijatest. Ainult nii oleks õiglane ja sünnis, ainult nii võiks anda tagajärgi vahialuste kasvatamine. Eraldamine pole veel küllaldane, kui retsidivistid paigutatakse eraldi kambrisse või lahus asetsevale majakorrale. Ainult radikaalne lahutamine eraldi vangistusasutistes võimaldab põhjalikku ja tarvilikku uuendust, sest üks asutis oma mitmesuguste toimingutega on liiga ühine organism, et puhtal kujul läbi viia täielist eraldamist, mis vastaks erikategooria karistatuile.

Üldiselt tuleks elukutselised kurjategijad-retsidivistid, kelle suhtes igasugune kasvatuspüüe tähendab ainult üleliigset jõu ja energia raiskamist, lõplikult eemaldada ühiskonnast. Sest olles võõrdunud ausast tööst ja eluviisist, muretsuvad nad endale ülalpidamist silmapilkse ja edaspidise tarviduse rahuldamiseks varguse, pettuse, kupeldamise, röövimise, väljapressimise jne. kaudu. Miski pole kindlustatud nende eest, ka mitte vaeste vara, kelle korterites nad ulualust leiavad; tähtsam aga kui materiaalne kahju on moraalne, mida niisugused valmistavad. Ausate kodanikkude keskel elades annavad nad hädaohtlikke näiteid ja eeskujule neile ja nende lastele, kuidas saavutada ülalpidamist. Ka uurimis- ja kohtuvõimudele tekitavad nad üleliigset tööd, sest on kindel, et vangistusasutisest vabanemisel alustavad nad kohe uusi kuritegusid.

Sellepärast, niikaua kui tagasi pöördumine ühiskonda lahtiste uste kaudu on võimaldatud meie seadusandluse

¹² Tänapäev väga vaieldav seisukoht. Meie seadusandlus, nagu tähendatud, asub põhimõtteliselt parandatavust jaataval seisukohal. H. K.

poolt karistatuile, samuti parandatamatuile kurjategijaile, ei tohi lubada, et nad vangistusasutistes õpetaksid üksteist, ei tohi lubada, et kasvatustöö paraneva elemendi juures paraluüsitaks hädaohtliku vastase poolt¹⁸.

Riigikogu tegelus.

Riigikogu 1934. a. oktoobri- ja novembrikuu tegelus.

Oktoobri- ja novembrikuul esitas Riigivanem Riigikogule dekreedina kehtima pandud järgmised seaduseelnõud, mis määrati järgmistesse komisjonidesse läbivaatamiseks:

Uldkomisjoni: 1) Distsiplinaarseadustiku eelnõu; 2) Kaitseväärimise kriminaalseadustiku eelnõu; 3) Kriminaalseadustiku maksmapanemise seaduse eelnõu; 4) Kriminaalkohtupidamise seaduse eelnõu; 5) Maksukaristuste seadustiku eelnõu; 6) Tallinna linna Ülem-Jõe tänava laiendamiseks kinnisvara kinnistu nr. 574 sundvõõrandamise seaduse eelnõu; 7) Petseri ja Narvataguste maade kinnistuskomisjoni tegevuse korraldamise seaduse eelnõu; 8) Eesti ja Ungari vahelise väljaandmise ja kriminaalasjus kohtuliku abiandmise konventsiooni kinnitamise seaduse eelnõu; 9) Valitsuse informatsiooni- ja propagandatalituse seaduse eelnõu. Rahaasjanduse komisjoni: 10) Avalikkude õppeasutiste ja õigustega erakoolide õppejõudude tasude seaduse muutmise seaduse eelnõu; 11) Riigi ja Tartu linna vahel vahetatud kinnisvarade ümberkinnistamisel lõivude maksmisest vabastamise seaduse eelnõu; 12) Trahteriäri seaduse täiendamise ja muutmise seaduse eelnõu.

Marksistliku töörahva esinduse Riigikogu rühma poolt esitati Välismaalt tagasitoodavate kapitalide Eesti rahvamajanduses ära kasutamise seaduse eelnõu.

Riigikohtu tegelus.

Administratiivlosakond.

Kas see asjaolu, et BES §§ 41 ja 45 põhjal on naise vara mehe valitsemises, võib takistada naise varandusest saadavate sissetulekute arvel naise ema abistamist?

Vastus: eitav.

BES §§ 41, 45 ja 53 ei saa olla takistuseks abielunaisele oma kohustuse täitmiseks, mis lasub temal BES § 209 põhjal oma ema abistamise alal, kui tema nimel on olemas näit. kinnisvara, mille

¹⁸ Vrd. B u m k e, Deutsches Gefängniswesen, 1928, lk. 335 jj.

sissetulekud võimaldavad ka tema ema ülal pidada, ja tema mees ei või takistada naise varandusest saadavate sissetulekute arvel naise ema abistamist, mis kohustus lasub BES § 209 põhjal tema naisel.

(Rkha toim. nr. 357 II -- 1934.)

Kas ohvitseridel ja nende perekondadel, kes Rahvaväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse alusel selle seaduse muutmise seaduse kehtimahakkamiseni pensioni ei saanud, on veel õigus viimase seaduse järgi pensioni nõudmist avaldada?

Vastus: eitav.

Rahvaväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse muutmise seaduse (RT 1928 — 98) § 2 viimase lõike järgi ei või nii ohvitserid kui ka nende perekonnad, kes kuni Kaitseväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse kehtimahakkamiseni ei saanud pensioni Rahvaväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse järgi, viimase seaduse järgi pensioni nõudmist enam avaldada. Seadus ei ole sellest üldreeglist mingisugust erandit teinud ja sellest tuleb järeldada, et ohvitseridel ja nende perekondadel, kes Rahvaväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse alusel selle seaduse muutmise seaduse kehtimahakkamiseni pensioni ei ole saanud, on õigus pensioni saada üksnes Kaitseväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse alustel ja korras.

(Rkha toim. nr. 53 II — 1934.)

Kas tuletõrjeühingute komandode liikmel, kes töövõime osaliselt või täiesti kaotanud, on õigus pensioni ja toetust saada ainult siis, kui vigastused on saadud tuletõrjel?

Vastus: eitav.

Arvamus, et ainult tuletõrje juures vigastatuil, kes töövõime osaliselt või täiesti kaotanud, on õigus pensioni ja toetust saada, on ekslik, sest Vabatahtliku tuletõrje ühingute komandode liikmete pensioni ja toetuse seaduse § 1 (RT 1925 — 197/198) säärast nõuet ei ole üles seatud, vaid on ainult nõutav, et vigastamine oleks saadud tuletõrjekohuste täitmisel või selle tagajärjel, mitte ainult tuletõrje juures.

(Rkha toim. nr. 244 II — 1934.)

Kas võib tööstusettevõtte töökojas töotavaid töölisi, kellel erilised lepingud sõlmitud ettevõtte omanikuga töötamiseks tema töökojas, mis lasevad paista, nagu oleksid nad iseseisvad ettevõtjad, välja arvoata ettevõtte tööliste hulgast põhiarimaksustamisel?

Vastus: eitav.

OMS § 468 järgi neil juhtumeil, kui tööstus-ettevõtete põhiarimaksu alla panemine toimub tööliste arvu järgi, võetakse ilma eran-

dita arvesse kõik töölised mõlemast soost, palkamismoodusele vaatamata, niihästi peasutises, kõigis abitöökodades, kui ka ettevõtte tarvis väljaspool töötajad, samuti meistrid, alamad teenijad tööde lähemaks järelevalveks ja alalised töölised materjalide laialiveoks tööstusasutise piirides; selle juures loetakse töölised alla 17 a. ja üle 50 a. koos ühe ette. Arvesse võttes eeltoodud § 468 selget teksti, ei ole mingit põhjust neid tööstus-ettevõtte töökojas töötavaid töölisi, kellel erilised lepingud sõlmitud töötamiseks töökojas, mis lasevad paista, nagu oleksid nad iseseisvad ettevõtjad, välja arvata tööliste hulgast põhiarimaksustamisel, sest tegelikult töötavad nad mitte omas, vaid võõras ettevõttes, saades tasu ettevõtte omanikult tehtud töö pealt tükitöö alusel, ja kui juba OMS § 468 järgi loetakse ettevõtte töolisteks need töölised, kes ettevõtte tarvis töötavad väljaspool, siis seda enam tuleb lugeda ettevõtte töolisteks need töölised, kes töötavad tööandja ruumes (ettevõttes).

(Rkha toim. nr. 547 II — 1934.)

Kas Riigimaade ameti otsuste peale võib administratiivkohtu korras kaevata Riigikohtule?

Vastus: eitav.

Riigimaade amet ei kuulu nende asutiste hulka, kelle otsuste, korralduste ja määruste vastu võib esineda kaebustega adm. kohtu korras (AKK §§ 2 ja 6). AKK § 6 järgi alluvad Riigikohtule kaebused üksikute ministrite, ministeeriumide, nende peavalitsuste või viimastega võrdsete allühikute ja teiste kõrgemate administratiivasutiste või ametnikkude, otsuste, korralduste ja määruste vastu. Valitsemise korralduse seaduses (RT 1934 — 5) on loendatud, millistest osakondadest ja valitsustest Põllutöoministeerium koosneb, kuid nende hulgas ei ole Riigimaade ametit ette nähtud. Et AKK §§ 2 ja 6 tähendatud peavalitsuste all tuleb nüüd mõista ministeeriumide osakondi ja valitsusi, Riigimaade amet aga nende hulka ei kuulu, siis ei saa viimase otsuste vastu otsekohe esineda kaebusega Riigikohtule.

(Rkha toim. nr. 650 I — 1934.)

Kas maavalitsus on õigustatud ehituskruntide väljaandmist toimetava komisjoni protokollil kinnitamata jätma ka siis, kui kaebusi üldse ei ole esitatud?

Vastus: jaatav — kui loosimine on toimunud määruste ja juhtnõuude rikkumisega.

Ehituskruntide väljaandmise määruse (TR 1926 — 55) § 5 järgi antakse kruntide väljaandmise tähtpäev ja koht avalikult teada vähemalt kuu aega enne ja selle määruse § 18 põhjal antud Põllutöoministeeriumi juhtnõuude § 13 järgi (RT 1929 — 27) teatatakse sellest vähemalt kuu aega enne loosimist „Riigi Teatajas“, kahes ajalehes

ja kuulutuse väljapanemisega koha peal. Kruntide loosimise toimetust kuulub määruse §§ 7 ja 8 järgi maavalitsuse kinnitamisele ja maavalitsus on nende paragraafide alusel õigustatud ehituskruntide väljaandmist toimetava komisjoni protokollil kinnitamata jätma ka siis, kui kaebusi üldse ei ole esitatud, kui aga maavalitsus asjatoimetusest näeb, et loosimine on toimunud määruste ja juhtnööride eeskirjade rikkumisega, mistõttu seda seaduspäraseks ei saa lugeda.

(Rkha toim. nr. 522 I — 1934.)

Kas kaebused maksuinspektori korralduste peale äritunnistuste lunastamise asjus alluvad Maksupeakomiteele?

Vastus: eitav.

Järelevalve selle üle, et ärilised ja tööstuslikud ettevõtted oleksid varustatud vastavate äritunnistustega ja kohustamine ettevõtteid lunastama vastavat äritunnistust lasub Maksustamiskorralduse seaduse § 124 põhjal maksuinspektoritel ja maksuinspektorite korralduste peale niisugustes asjades antud kaebusi otsustab Maksudevalitsus, mitte aga Maksupeakomitee.

(Rkha toim. nr. 432 II — 1934.)

Kas Tollipeakomitee otsuste peale, mis tehtud Tolliseaduse § 216 korras, on Maksudevalitsuse direktoril õigus kaevata?

Vastus: eitav.

Tollisead. § 216 alusel Tollipeakomitee otsustamisele läinud küsimuste arutamisele kaubakäsustajat välja ei kutsuta, ning kaubakäsustajal ei ole ka võimalik § 216 korras tehtud otsuste peale kaevata. Kui niisuguste, s. o. sisemise asjaajamise korras tehtud otsuste peale kaubakäsustaja ei saa kaevata, siis ei või ka teisel poolel — Maksudevalitsuse direktoril — õigust olla nende otsuste vastu kaebusega esineda, sest vastasel korral kujuneks asja seisukord kaubakäsustaja suhtes ebaõiglaseks.

(Rkha toim. nr. 467 II — 1934.)

Kas maavalitsuse liikme teenistusvahetuse lõpeb ajutise tagandamisega ametist kohtu alla andmise puhul?

Vastus: eitav.

Maavalitsuse liikme teenistusvahetuse lõpeb ajutise tagandamisega ametist kohtuotsusega ja asja otsustamiseni kohtus. Maakonna nõukogu kodukorra järgi ei võinud maavalitsuse liikme teenistusvahetuse lõpetada teenistuslepingute kohta käivate tsiviilseaduse eeskirjade järgi ja Omavalitsuste ajutise järelevalve seaduse järgi võis enne maavolikogude ümbervalimisi maavalitsuse liiget ametist tagandada üksnes kohtuotsusega ja asja otsustamiseni kohtus.

võis maavalitsuse liiget ametist tagandada ainult siseministri otsusega. Teenistus maavalitsuse liikme kohal ei olnud kehtivate seaduste järgi ei auametiks ega kõrvalametiks, vaid täit tööjõudu nõudvaks ametiks, mille eest maavalitsuse liige oli õigustatud tasu saama samade põhimõtete alusel nagu riigiametnikki, ja teenistus õigustas maavalitsuse liiget ka pensioni saama sama Riigi- ja omavalitsuste teenijate pensioni seaduse alusel. Maakonnarõukogu kodukorra § 46 ei saa mõista nii, et selle järgi maavalitsuse liige saab tasu üksnes nende päevade eest, millal ta tegelikult oma ametikohuseid täidab, ja et aja eest, millal ta teenistuskohuste täitmisest puudub, et tule temale palka maksta. § 46 mõte seisab selles, et maavalitsuse liikme amet ei ole tasuta auamet, vaid kindlapalgaline teenistuskohus, kusjuures palga suurus tuleb kindlaks määrata enne valimisi. Riigiteenistuse seaduse § 15 määrab analoogiliselt Maakonna nõukogu kodukorra § 46-ga, et ametnik saab oma teenistuse eest tasu, kuid samal ajal näeb § 19 ette, et teenistusest ajutiselt kuni kohtuotsuse seadusjõusse astumiseni tagandatud ametnik saab palka edasi. Nii riigiametniku kui ka maavalitsuse liikme teenistusvahetused ei lõpe ajutise tagandamisega ametist kohtu alla andmise puhul, vaid teenistusvahetused niisugusel juhul lõpeb üksnes kohtu vastava otsuse põhjal.

(RkhA toim. nr. 515 II — 1934.)

Missugustel alustel Maakorralduse komisjon määrab kindlaks ajutise rendi kuni maade lõpliku korraldamiseni?

Vastus: samadel alustel, millistel kindlaks määratakse maa obrok, maade lõplikul korraldamisel.

Alevites ja alevikkude ehituspiirkondades asuvate rendimaade korraldamise seaduse (RT 1928 — 104) § 6 järgi, juhul, kui § 3 alusel antud aastase tähtaja jooksul poolte vahel ei toimu kokkulepet maa-ala kasustamise aluste ja tingimuste kohta, määrab maa-ala kasustamise tingimused selle lõpliku korraldamiseni Maakorralduse komisjon. Kuid missugustel alustel? Selleks aluseks ei saa olla riigimaade kohta kehtivad normid, sest seadus ei näe seda ette. Ajutiseks rendiks ei saa jääda senine rent, sest ka seda ei näe seadus ette. Küll näeb aga eelmainitud seadus (§ 8) ette alused, millistel kindlaks määratakse maa obrok, maade lõplikul korraldamisel. Seadus ei tee takistusi nende aluste kasustamiseks ka ajutise rendi kindlaksmääramisel. Nende aluste kasustamist tuleb lugeda ka õiglaseks, sest kui neid peab kasustama obroki kindlaksmääramisel maade lõplikul korraldamisel, siis võib samu aluseid kasustada ka ajutise rendi määramisel. Seda seisukohta õigustab ka see asjaolu, et Kogukonna, asutuste ja erarendimaade korraldamise seaduse järgi (§ 21) samuti arvatakse koha rendiks 4% koha hinnast.

(RkhA toim. nr. 365 II — 1934.)

Kas see asjaolu, et vallavanema valimistel esimene kandidaat sai hääletamisel absoluutse enamuse, kõrvaldab tarviduse teist kandidaati hääletamisele võtta?

Vastus: eitav.

Vallavolikogude valimise ja vallavolikogude ning vallavalitsuste korraldamise seaduses ei ole küll lähemalt ära määratud hääletamiskorda vallavolikogus, vaid on üksnes ette nähtud, et vallavolikogu otsused tehakse hääleteenamusega, kuid Vallavolikogude kodukorra § 58 näeb ette kõikide ettepanekute hääletamise ja võimaluse, et hääleteenamuse võivad saada mitu ettepanekut, mis juhul loetakse vastuvõetuks see ettepanek, mis sai kõige suurema hääleteenamuse. Riigikohtu varemates otsustes väljendatud teissugused seisukohad on ajast, mil hääletamiskord vallavolikogudes ei olnud veel kindlaks määratud volikogude kodukorraga.

(Rkha toim. nr. 565 I — 1934.)

Kas TKS §§ 1282—1299 määrused on rakendatavad Eestis teotsevate maaomavalitsuste ja eriti vallaomavalitsuste suhtes?

Vastus: jaatav.

1890. a. Semstvoseadus endises Eesti ja Liivi kubermangus ei kehtinud, ning see seadus ei näinud ka ette vallaomavalitsust (semst-vot). Kuid TKS § 1282 1. märkuse mõtte ei seisa mitte selles, et ainult 1890. a. seaduse alusel loodud maaomavalitsused (s. o. kubermangu- ja kreisisemstvod) võisid kasustada TKS §§ 1285, 1286 ja teistega riigiasutistele antud soodustusi, teised maaomavalitsused aga mitte. Kui § 1282 1. märkus on kõnet ainult 1890. a. seaduse alusel loodud maaomavalitsustest, siis sellepärast, et mainitud märkuse kehtimapaneku ajal maaomavalitsusi, peale kubermangu- ja kreisiomavalitsuste, selle sõna praeguses mõttes ei olnud olemaski. Tuleb ka tähendada, et 1890. a. semstvoseaduse kehtivus oma territoriaalse ulatuse poolest oli alul kitsam; hiljemini laiendati selle kehtivust terve rea teiste kubermangude peale. Sellest järgneb, et kus maaomavalitsusasutised sisse seati, seal laienesid nende peale ka §§ 1285, 1286 ja teistes ettenähtud soodustused, mis antud riigiasutistele. Sama nähtub ka § 1282 2. märkusest linnaomavalitsuste suhtes. Nimelt on 2. märkuses öeldud, et riigiasutistele antud soodustusi kasustavad ka nende linnade omavalitsused, kus on kehtima pandud 1892. a. Linnaseadus. Loomulik, kui Linnaseadus hiljemini kehtima pandi teistes linnades (näit. uuesti asutatud linnades), siis laienesid riigiasutistele antud soodustused kõigi linna- ja maaomavalitsuste peale. Venemaal asutati vallaomavalitsused Vene Ajutise Valitsuse poolt 21. mail 1917. a. kehtima pandud Ajutise vallaomavalitsuse seadusega (VSKK 1917. a., nr. 122). Selle seaduse

§ 5-ga on vallaomavalitsusasutistele vallaomavalitsuse kohtuasjade ajamise suhtes antud samad õigused, mis on olemas riigiasutistel. Samuti nähtub Vene Ajut. Valitsuse poolt kehtima pandud Aleviseaduses (VSKK 1917. a., nr. 187), et ka alevivalitsustele anti samad soodustused, mis on olemas riigiasutistel (§ 9). Lõpuks, 1917. a. asutati ka Eesti kubermangus (mis moodustab praegu Eesti riigi territooriumi) kubermangu- ja kreisiomavalitsused (VSKK 1917. a., nr. 173). Nende asutamise seaduse kehtimapanemise määruste § 5 on otseselt ette nähtud, et maaomavalitsuste nõukogud (semiskije sovetõ) kohtuasjade ajamisel käivad samade määruste järgi, mis kehtivad riigiasutiste kohta. Neis määrustes ei ole otseselt küll öeldud, et ka vallaomavalitsusasutised kasustavad riigiasutistele antud soodustusi; kuid sellest ei järgne, et nende peale ei laiene riigiasutistele antud soodustused, sest kõigest eeltoodust on selge, et seadusandja tahe oli anda kõigile omavalitsusasutistele kohtuasjade ajamisel samad õigused, mis on valitsusasutistel. Tegelikult on vallaomavalitsusasutised neid õigusi ka seni kasustanud, ning pole mingisugust alust senise praksise muutmiseks.

(Rkha toim. nr. 510 I — 1934.)

Keda tuleb lugeda tulusaajaks nimeta aktsiate järgi?

Vastus: Tulusaajaks nimeta aktsiate järgi tuleb lugeda seda isikut, kes oli nende aktsiate valdaja aktsiaseltsi viimase peakoosoleku ajal enne teadete andmist Maksudevalitsusele, seni kui see isik ei ole tõendanud, et tegelikult tulu on saanud keegi teine isik.

(Rkha toim. nr. 187 II — 1934.)

Kas siseminister, kinnitades või mitte kinnitades valitud alevivanemat ja alevivalitsuse liikmeid, peab põhistama oma otsust ja need põhistised alevivolikogule teatavaks tegema?

Vastus: eitav.

Aleviseaduse (RT 1934 — 36, art. 319) § 85¹ järgi alevivanema ja alevivalitsuse liikmed kinnitab ametisse siseminister. Kui siseminister ei kinnita ametisse alevivanemat või alevivalitsuse liiget, võetakse hiljemalt kahe nädala jooksul, arvates siseministri otsuse alevivalitsusele teatamisest, ette uued valimised. Kui siseminister ei kinnita ametisse ka teiskordsel valimisel valitud alevivanemat või alevivalitsuse liiget või kui alevivolikogu ei vali antud tähtjaks alevivanemat või alevivalitsuse liiget, nimetab vastava ametniku ametisse siseminister. Toodud § 85¹ ei nõua, et siseminister, kinnitades või mitte kinnitades valitud alevivanemat ja alevivalitsuse liikmeid, peaks põhistama oma otsust ja need põhistised alevivolikogule teatavaks tegema.

(Rkha toim. nr. 595 II -- 1934.)

Kas maksustamise ümberotsustamise palve peab olema rajatud vastuvaieldamatuile andmeile?

Vastus: eitav.

Maksustamiskorralduse seadus ei nõua, et maksustamise ümberotsustamisele määramisel oleks Maksupeakomitee poolt täpsalt ette ära määratud maksustamisele kuuluv summa, vaid see tehakse hiljemini kindlaks uuesti maksustamise korras. MKS § 104 ei nõua, et maksustamise ümberotsustamise palve oleks rajatud vastuvaieldamatuile andmeile, vaid § 104 järgi on tarvilik ainult ümberotsustamise palves ära tähendada, millistel põhjustel ümberotsustamist palutakse, ja palvele juurde lisada kõik dokumendid, millele palve on rajatud.

(Rkha toim. nr. 294 II — 1934.)

M. T.

Üldkogu.

Kes toimetab eeluurimist ministrite poolt korda saadetud ametialastes süütegudes, kas Riigikohtu liige või kohtu-uuriija?

Vastus: kohtu-uuriija.

Ministrite vastutusele võtmine teenistusalaste süütegude eest Vene keisririigi ajal oli korraldatud Riiginõukogu seaduse (VSK I k.) §§ 68 p. 4, 91 ja 92 järgi. Eeluurimist neis asjus pidi toimetama Senati kriminaaldepartemangu senaator keisri nimetusel ja asja arutamine allus Kõrgemale Kriminaalkohtule. See kord kaotati Vene Ajutise Valitsuse määrusega 4. III 1917 ja 11. IV 1917 (VSKK 1917. a. art. 376 ja 391). 1917. a. 11. apr. seadus tunnistas kõik ametialased süüasjad alluvateks üldisele kriminaalkohtupidamise korrale mõnesuguste eranditega (jaotus I). Seaduses ette nähtud erandid käivad peamiselt asjaarutamise ja algatamise, mitte aga eeluurimise toimetamise kohta. KKS § 1097 on 11. IV 1917 seadusega oma kehtivuse kaotanud, nagu meil ei kehti ka Vene Riiginõukogu seadus. PS § 67 järgi riigivanema, peaministri ja ministrite süüteoasjade arutamine allub Riigikohtule. Vastutusele võtmise ja asjaarutamise kord määratakse seadusega. Sellekohast eriseadust pole veel ilmunud ja seepärast tuleb arvestada teisi kehtivaid seadusi. Kehtivate seaduste järgi aga eeluurimise toimetamine ministrite teenistusalaste süütegude asjus kuulub, nagu teiste harilikkuude süütegude asjus, kohtu-uuriijatele. Analoogiliselt muudetud korraga seda kohustust panna Riigikohtu liikme peale ei ole seaduslikku alust.

(RkhÜ toim. nr. 44 — 1934.)

P. K.

Vastutav toimetaja: F. Karlson. Väljaandja: Tartu Õlgusteadlaste Selts.
